

บทที่ 2

ทฤษฎีแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสาร ระดับความทันสมัย และระดับความเชื่อในศาสนาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไยนั้น ยังไม่มีผู้ทำการศึกษามาก่อน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงยังไม่มี มีเฉพาะที่เกี่ยวข้องเป็นบางส่วนในเรื่องความทันสมัยเท่านั้น ที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มากพอสมควร สำหรับในเรื่องความเชื่อในศาสนานั้น สามารถอ้างอิงได้จากงานวิจัย และทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาได้พอสังเขป ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยมและทัศนคติ

ความเชื่อและทัศนคติของบุคคลแตกต่างกันออกไปตามการอบรมสั่งสอน ประสบการณ์ ตลอดจนการเรียนรู้อันของแต่ละคน และคำทั้งสองนี้มักจะมี ความหมายที่ใกล้เคียงและขึ้นอยู่กับกันและกันมาก กล่าวคือ คนเรามีความเชื่อถือในสิ่งใด บุคคลใด หรือเหตุการณ์ใดอย่างไรแล้ว ก็มักจะมีความคิดเห็นหรือทัศนคติไปในทำนองเดียวกัน เป็นส่วนมาก ด้วยเหตุนี้เอง บางครั้งจึงมีผู้ใช้กันสับสน นักจิตวิทยาได้พยายามแยกความแตกต่างของคำเหล่านี้ กล่าวคือ

ความเชื่อ (Belief) เป็นการยอมรับเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (Facts) ต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความจริง (Truth) ความเชื่อนั้นไม่จำเป็นว่าแต่ละคนจะปฏิบัติในทางเดียวกัน¹ หมายความว่า การที่บุคคลหนึ่งคิดถึงอะไรก็ได้ในแง่ของข้อเท็จจริง คือ เขาคิดว่าข้อเท็จจริงมันเป็นเช่นนั้น ซึ่งความคิดของเขาอันนี้อาจไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงก็ได้ แต่ถ้าเขาคิดว่าความจริง เป็นเช่นนั้นแล้ว นั่นก็คือความเชื่อของเขา ความเชื่ออาจจะได้มาโดยการเห็น

¹ โรเบิร์ต อี. ซิลเวอร์แมน, "จิตวิทยาและชุมชน" จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

ได้สัมผัส ได้ยินกับหูหรือได้รับคำบอกเล่า อ่านจากข้อเขียน สิ่งตีพิมพ์รวมทั้งการคิดขึ้นมาเอง¹ และความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่หักห้ามได้ยาก มีอิทธิพลต่อบุคคลมาก คนเรามักจะทำสิ่งใดไปตามความเชื่อและความคิดเห็นของตนเป็นส่วนใหญ่

ความคิดเห็น (Opinion) หมายถึงความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งแต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้ง นักจิตวิทยาถือว่าเป็นความเชื่ออย่างอ่อน ๆ โดยความคิดเห็นนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ค่านิยม (Value) ก็เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ มีนักจิตวิทยาให้คำจำกัดความของคำว่าค่านิยมไว้หลายท่าน ดังนี้

คักคอน (Cluckhon)² ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าค่านิยมคือแนวความคิดทั้งที่เห็นได้เด่นชัดและไม่เด่นชัด ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งเกี่ยวกับว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีซึ่ง เป็นความคิดที่มีอิทธิพลให้บุคคล เลือกกระทำกรอันใดอันหนึ่งจากวิชาการที่มีอยู่หลาย ๆ วิธี หรือเลือกเป้าหมายอันใดอันหนึ่งจากหลาย ๆ อันที่มีอยู่

สไมเซอร์ (Smelser)³ ให้คำจำกัดความค่านิยมว่า เป็นสิ่งที่บอกบุคคลอย่างกว้าง ๆ ว่าจุดมุ่งหมายอะไรบ้างในชีวิตเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา ฉะนั้นค่านิยมจึงเป็นเรื่องชี้แนวปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ให้แก่บุคคล

¹ดร.ณรงค์ ลินสวัสดิ์. "จิตวิทยาการเมือง" พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 5

²Clyde Kluckhon "Value and Values Orientation" in T. Person and E. Shels (eds,) Toward A General Theory of Social Action (Cambridge: Harvard University Press, 1951), P.395

³Neil J. Smelser, Theory of Collective Behavior (New York: The Free Press, 1968) P.25

พจนีย์ มณีสุวรรณ¹ ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับค่านิยมว่าเป็นทัศนคติและความเชื่อที่ฝังลึกในชีวิตบุคคล และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทุกด้านจากพฤติกรรมที่ง่ายที่สุด เช่น การแต่งกาย จนถึงพฤติกรรมที่ยุ่งยากซับซ้อน เช่น การคิด การนับถือศาสนา ค่านิยมของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านการอบรมเลี้ยงดูทางบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ประสบการณ์สิ่งแวดล้อม การศึกษา การเรียนรู้ ความต้องการ ความสนใจ เป็นต้น

ค่านิยมทางศาสนา (Religious Value) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนา ความสมบูรณ์ในชีวิต รวมทั้งความรักและการบูชาในทางศาสนา

ทัศนคติ (Attitude) โดยทั่ว ๆ ไป หมายถึงความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้สึกหรือท่าทีนั้นจะเป็นไปในทำนองที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้² มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้นิยามเกี่ยวกับทัศนคติเอาไว้ดังเช่น

ออลพอร์ต Allport³ ได้ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็นสภาพความพร้อมของสมองและประสาท ซึ่งมีผลและอิทธิพลโดยตรงต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีสภาพการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดหรือต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด ซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันตัวบุคคลนั้น

¹ พจนีย์ มณีสุวรรณ, "ค่านิยมของนักเรียนวิทยาลัยครู ในจังหวัดพระนคร-ธนบุรี" (ปริญญาานิพนธ์วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514) หน้า 13

² สุชา จันทรเอ็ม, สุราง จันทรเอ็ม, "ความเชื่อและทัศนคติ" จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, 2520) หน้า 104

³ G.R. Allport, "Attitude Inc. Murehison (ed.)", A Handbook Social Phychology, (Worcoster: Cluark University Press, 1935) P.810

ฟิชบาย (Fishbein) ¹ ให้ความเห็นว่า ทศนคติจะเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจ และระบบประสาทที่อยู่ในสภาวะเตรียมพร้อม ทศนคตินี้ได้มาจากประสบการณ์หรือความพยายามโดยตรงหรือทางอ้อมเพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการตอบสนองของแต่ละบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

นิวคอมบ (Newcomb) ² ให้ความหมายว่า ทศนคติที่อยู่ในแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ซึ่งจะแสดงออกในทางพฤติกรรม 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่ชอบหรือพึงพอใจ ทำให้ผู้นั้นเกิดความพอใจอย่างใกล้ชิดต่อสิ่งนั้น อีกลักษณะหนึ่งจะแสดงออกในรูปความไม่พอใจ ก็จะเกิดความเกลียดชัง ไม่อยากเข้าไปใกล้สิ่งนั้น

เทอร์สโตน (Thurstone) ³ กล่าวถึงทศนคติว่า เป็นความรู้สึกทางใจอย่างแรงกล้าในด้านบวกหรือลบ หรือต่อต้านสิ่งหนึ่งที่อยู่ภายในจิตใจ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ ตัวบุคคล คำพูด หรือแนวความคิด

โทแอนดิส (Triandis) ⁴ ได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับทศนคติจากนักวิชาการต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า ทศนคติ เป็นการ เปลี่ยนความคิดที่เกิดจากอารมณ์อินทรีย์ไปในทางที่จะเกิดการกระทำที่พิเศษไปจากสถานการณ์เดิมในสังคมนั้น

¹ Martin Fishbein, Attitude Theory and Measurement, (New York: John Wiley & Sons Inc., 1967), P. 8

² T.M. Newcomb, Social Psychology, (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1955), P.128

³ Charles A. Kiesler, Barry E. Collins and Norman Miller, Attitude Chang, (New York : John Wiley & Sons Inc., 1969) P.2

⁴ Harry C. Triandis, Attitude and Attitude Change, (New York: John Willey & Sons, 1961) P.. 4.

ในทางจิตวิทยาเชื่อว่า ความเชื่อและทัศนคติเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ฝังอยู่ในจิตใจของบุคคล หากมีสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและทัศนคติของเขาแล้ว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างเดียวกันเสมอไป

จากคำจำกัดความเหล่านี้ พอที่จะเห็นได้ว่า ทัศนคติประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ¹

1. การเรียนรู้ (Cognitive component) ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละคน
2. ความรู้สึก (Affective component) ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจ เกิดจากอารมณ์ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด ถ้าคนมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาก็จะมีสภาพจิตใจที่สนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้นอย่างถาวรพอสมควร
3. พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavioral component) ทัศนคติเป็นสภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของบุคคล เป็นอันมาก เพราะถ้ามีความรู้สึกต่อสิ่งใดแล้ว ก็จะมีทำที่ต่อสิ่งนั้นในลักษณะอันจำกัด

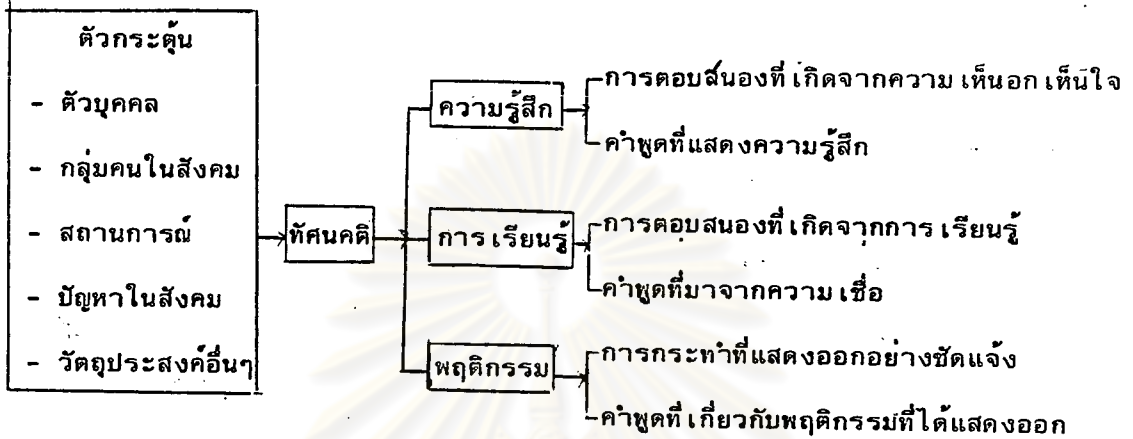
ฮอฟแลนด์ (Hovland) ได้อธิบายถึงทัศนคติ ตัวกระตุ้นซึ่งได้แก่ตัวบุคคล สถานการณ์ กลุ่มคนในสังคม ปัญหาในสังคม และวัตถุประสงค์อื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกระตุ้นให้ทัศนคติก่อรูปขึ้นโดยที่ทัศนคติที่เกิดขึ้นจะประกอบด้วย ความรู้สึก (Affect) การเรียนรู้ (Cognition) และพฤติกรรม (Behavior) ดังแผนภูมิต่อไปนี้²

¹ Ibid. P.3

² Ibid. P.3

แผนภูมิที่ ๒ องค์ประกอบของทัศนคติ

การก่อให้เกิดทัศนคติ (Formation of Attitude)¹

บุคคลที่แนวโน้มที่จะรับ เอาทัศนคติของบุคคลอื่นที่เรามีความสัมพันธ์อย่างสนิทสนม ทัศนคติส่วนมากของเราได้มาจากการกระทำที่ได้ทำลงไปแล้ว และประสบการณ์ของแต่ละคนดังนี้คือ

1. ครอบครัว (Family) เป็นกลุ่มทางสังคมที่สำคัญที่สุด ถือได้ว่าเป็นแหล่งแรกที่สุดที่ให้การเรียนรู้ทางสังคม ทัศนคติที่ปลูกฝังในแต่ละคนย่อม เป็นสิ่งที่คงทนมากที่สุด พบว่าทัศนคติและความเชื่อ เกือบทั้งหมดมีผลมาจากทัศนคติและความเชื่อของพ่อแม่
2. กลุ่มเพื่อน (Peer Group) เป็นกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะต่าง ๆ ทัดเทียมกัน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ โดยจะไว้วางใจเพื่อนเหล่านั้นในการแนะนำ ดักเตือน มิตรภาพและความสนุกสนาน กลุ่มเพื่อนจะค่อย ๆ กลายเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดในด้านความคิด เห็นและการกระทำ

¹โรเบิร์ต อี. ซิลเวอร์แมน, "จิตวิทยาและชุมชน" จิตวิทยาทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

3. วัฒนธรรม (Culture) มีอิทธิพลต่อทัศนคติในการบีบบังคับต่อบุคคลในสังคมนั้น
ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แบบแผนของวัฒนธรรมนั้น เป็นตัวสะท้อนถึงทัศนคติ
ของแต่ละบุคคลและลักษณะทางสังคมโดยทั่ว ๆ ไป
4. บุคคลิกภาพ (Personality) เช่นพวกชอบสังคม (Extrovert) พวก
เกลียดสังคม (Introvert). พวกชอบเด่น (Dominance) เหล่านี้จะมีทัศนคติ
ที่แตกต่างกันออกไป

ประเภทของทัศนคติ อาจแบ่งได้อย่างกว้าง เป็น 2 ประเภท

1. ทัศนคติทั่วไป (general attitude) ได้แก่สภาพของจิตใจอันกว้างขวาง
ซึ่งเป็นแนวทางการคิดประจำตัวของบุคคลคนนั้น เป็นพฤติกรรมบุคลิกภาพอย่าง
กว้าง ๆ เช่น การมองโลกในแง่ดี การเคร่งระเบียบประเพณีดั้งเดิม การนิยม
ใช้อำนาจแบบเผด็จการ ฯลฯ
2. ทัศนคติเฉพาะอย่าง (specific attitude) ได้แก่สภาพจิตใจที่บุคคลที่มีต่อ
วัตถุสิ่งของ บุคคลอื่น ๆ สถานการณ์ และสิ่งอื่น ๆ เป็นอย่าง ๆ ไป ทัศนคติ
ในวงแคบ ๆ เช่นนี้ มักแสดงออกในลักษณะที่ว่าชอบหรือไม่ชอบ ถ้าชอบหรือเห็น
ว่าดีเราก็เรียกว่ามีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ถ้าไม่ชอบหรือเห็นว่าไม่ดี
ก็เรียกว่ามีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของทัศนคติกับความเชื่อ

ความเชื่อ (Belief) จะมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางด้านความรู้
(Cognitive) คือ เป็นสิ่งที่บุคคลรู้ว่ามี เป็นอย่างนี้หรือ เป็นสิ่งที่บุคคลหนึ่งนึกคิดเอาเอง
เช่น เขาเห็นว่าหนังสือเล่มนี้น่าสนใจ เพียงแต่ได้เห็นรูปเล่มหรือชื่อเสียงเท่านั้น

ทัศนคติ (Attitude) จะมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางด้านความรู้สึก
(Affective) คือ เป็นการประเมิน ดีค่า ราคา หรือนิยมในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. ความเชื่อในศาสนา

2.1 ความหมายของศาสนา

ศาสนาหมายถึง คำสั่งสอน ซึ่งเป็นความเชื่อที่แน่นแฟ้น และเป็นแบบแผนใหม่ ซึ่งแต่ละศาสนาก็มีคำสั่งสอน เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน ทั้งในด้านรูปลักษณะ form และหน้าที่ทางสังคม (function) โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือสอนให้คนเป็นคนดี ให้คนเข้ากับสังคม หรือยอมให้สังคม ให้คนที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้มีความสามัคคี ให้มีบรรทัดฐานในการปฏิบัติตลอดจนเป็นที่รวมแห่งความเชื่อ และความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน¹

ศาสนาตามความเชื่อของสังคมตะวันตกมีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ กล่าวคือ²

1. ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าสร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก
2. พระเจ้าเป็นผู้สร้างคำสั่งสอนทั้งที่เป็นธรรมจรรยา และกฎหมาย
3. ความเชื่อบางอย่างที่มีลักษณะอจินไตย (สิ่งที่อยู่เหนือวิสัยของมนุษย์ธรรมดาจะคิดถึงได้) กล่าวคือ เชื่อไปตามคำสั่งสอนนั้นโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ตามหลัก เหตุและผลในทางวิทยาศาสตร์
4. การมองคนและการกระทำ ตลอดจนถึงสิ่งอื่นใดถวายแก่พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี

ศาสนาตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายความหมายของ "ศาสนา" ไว้ดังนี้

ลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิด และความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นฝ่ายปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับงานอันเป็นฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นและคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น

¹ สุภัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : แผนกสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522) หน้า 125

² ผศ.อานนท์ อภาภิรมย์, มนุษย์กับสังคม สังคมและวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2515), หน้า 10-11.

จากที่กล่าวมาแล้ว ศาสนาในความหมายโดยทั่วไปนั้น จะต้องมียุทธการดังต่อไปนี้

1. เป็นเรื่องที่เชื่อถือได้ และมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น
2. มีคำสอนแสดงถึงธรรมจรรยา รวมทั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าว เพื่อให้สำเร็จตามมรรคผลคือความดีงาม
3. มีผู้ประกาศคือผู้สอนหรือผู้ก่อตั้งและปรากฏ เป็นหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์
4. ผู้สืบต่อคือ ผู้รับคำสอนนั้นมาปฏิบัติสืบต่อเนื่องกัน ได้แก่ พระหรือนักบวช

2.2 ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อทางศาสนานี้มีผู้ให้ความหมายหลายท่าน หลายทัศนะแตกต่างกันออกไป เช่น ซี วี กูด (C.V.Good) กล่าวว่า ความเชื่อทางศาสนาหมายถึง เนื้อความซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นจริง แม้จะไม่ชัดด้วยเหตุผลก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถแสดงหลักฐานด้วยเหตุผลได้² ส่วน คิมบอล ยัง (Kimball Yong) และ เรย์มอนด์ ดับบลิว แมค (Raymond W. Mack) ได้ให้ทัศนะว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นลักษณะประจำ นิสัยของมนุษย์ทุกสังคม ไม่ว่าจะ เป็นสังคมที่เจริญแล้ว หรือสังคมที่กำลังจะเจริญ³ ส่วน คินส์เลย์ เดวิส (Kinsley Davis) ได้ให้ทัศนะอีกอย่างว่า ความเชื่อทางศาสนาได้แก่ ความคิดที่จะพยายามอธิบายถึงธรรมชาติ และการถือกำเนิดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นลักษณะหนึ่งซึ่งแสดงถึงความต้องการที่จะหาสิ่งมาบำรุงใจ⁴

¹ เรื่องเดียวกันหน้า 10-11

² C.V. Good, Dictionary of Education, (Mc Graw-Hill Company, 1959) P.57

³ Kinball Young, Raymond. W. Mack, Systematic Sociology: Test and Readings (New Dilki: Affiliated East-West Press Put, Ltd., 1972) P.376

⁴ Kimsley Divies, Human Society, (New York: The Mac. Millan Company) 1966, P.53

สรุปแล้ว ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการยอมรับความจริงที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นคุณสมบัติของศาสนิกชนทุกคนจะต้องมีความเชื่อทางศาสนาที่ลักษณะหลายประการ คือ ประการแรก จะต้องมีความน่าจะเป็นไปได้ (Possibility) เช่น ความเชื่อในพระเจ้า เป็นเจ้าของชาวคริสต์และชาวมุสลิม ประการที่สอง ได้แก่ลักษณะที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ (Supernaturalism) กล่าวคือ เป็นเรื่องทีนอกเหนือจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เหนือประสบการณ์ธรรมดาสามัญ (Super Empirical) เป็นปรากฏการณ์ที่ยังไม่ปรากฏในโลก (Non-Empirical) เช่นความเชื่อในนิพพานของชาวพุทธ ลักษณะประการที่สาม คือ จะต้องปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของศาสนา (Philosophical Belief) เช่น ความเชื่อในไฟนรกของชาวมุสลิมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ อัล-กุรอาน และลักษณะประการสุดท้าย เป็นลักษณะที่สามารถปฏิบัติได้ (Practical Belief) เช่น ความเชื่อในหลักปฏิบัติตาม คัมภีร์ อัล-กุรอาน ที่ชาวมุสลิมสามารถปฏิบัติได้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา กล่าวไว้ว่า ความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมาก ไม่เฉพาะแต่ด้านการผลิตเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงไปถึงการบริโภคอาหาร สุขภาพอนามัย โรคภัยไข้เจ็บ และการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย¹ นอกจากนี้ คำสอนของศาสนายังเป็นพื้นฐานของศีลธรรมในสังคม ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ตลอดจนความรักใคร่² และมีความเห็นว่าการเชื่อทางศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ และสังคม³

¹ ประดิษฐ์ มัชฌิมา, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522) หน้า 86

² สุภัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522) หน้า 129

³ เข็ดชาย เหล่าหล้า, สังคมวิทยาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2519) หน้า 22

ในเรื่องของศาสนาได้มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้พยายามศึกษาในแง่ของกระบวนการของความเชื่อในศาสนาและตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ได้มีการวิจัยในเรื่องการสร้างแบบสอบถาม มาตราการวัดการศึกษารายบุคคล การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบ เช่น

ในปี 1959 กล็อก (Glock) ได้ศึกษาและแยกตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในศาสนาแบ่งเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาได้ 5 ตัวแปร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือ¹

1. ความเชื่อในศาสนา แบ่งออกเป็น
 - 1.1 เนื้อหาและขอบเขตของความเชื่อ
 - 1.2 ชนิดต่าง ๆ ของความเชื่อ แบ่งออกเป็น
 - ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า เช่น การมีชีวิตอยู่ ลักษณะต่าง ๆ ของพระเจ้า และจุดประสงค์ของพระเจ้า ฯลฯ
 - ความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระองค์และการดำเนินชีวิตตามพระประสงค์ของพระเจ้า
 - 1.3 ระดับความเชื่อของแต่ละคน
2. การปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การสวดมนต์ การบูชาต่าง ๆ การถือศีลกินเจ ซึ่งแบ่งเป็น
 - 2.1 ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ
 - 2.2 จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติ
3. ความรู้สึกต่อศาสนา เช่น การเชื่อถือหรือศรัทธาว่าชีวิตมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้า ความกลัวต่าง ๆ
4. ความรู้เกี่ยวกับศาสนาในแง่ต่าง ๆ เช่น แหล่งกำเนิด การปฏิบัติในประเพณีต่าง ๆ หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในศาสนา
5. ผลที่ได้รับจากศาสนา เช่น ความสงบสุขทางใจ

¹ James E : Dittes, "Psychology of Religion" The Handbook of Social Raychology (New York : Addison-Wesley Publishing Company, 1969) P.608

จากการศึกษาตัวแปรทั้ง 5 ตัวที่กล่าวมาแล้ว ในปี 1962 มาร์ติน และ นิโคล (Martin and Nichols) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาและความเชื่อในศาสนา ได้ทำการวัดความรู้ในหลักศาสนา โดยให้ตอบคำถามถูก-ผิด ในหลักศาสนาในคัมภีร์ไบเบิล ส่วนความเชื่อทางศาสนานั้น คำถามจะเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาในแง่ต่าง ๆ เช่น ความขลังของการสวดมนต์ ชีวิตหลังตายไปแล้ว ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาในแง่ต่าง ๆ ตลอดจนความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า ความสัมพันธ์ของวัด เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับศาสนา เป็นตัวแปรอันหนึ่งของความเชื่อทางศาสนา

ฟูกุยามา (Fukuyama, 1960, 1961) ได้ศึกษากับกลุ่มประชากร 4,000 คน ใน 4 เมือง โดยใช้ตัวแปรของกล็อก คือความเชื่อในศาสนา การปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา ความรู้สึกต่อศาสนา และความรู้เกี่ยวกับทางศาสนาในแง่ต่าง ๆ ดังนี้¹

- ความเชื่อในศาสนา ถ้ามเกี่ยวกับความเชื่อในชีวิตหลังจากตายไปแล้วพระเยซูคริสต์และคัมภีร์ไบเบิล
- การปฏิบัติศาสนกิจ ถ้ามเกี่ยวกับความสม่ำเสมอของการปฏิบัติต่าง ๆ
- ความรู้สึกต่อศาสนา ถ้ามเกี่ยวกับความศรัทธา และความเชื่อในหลักปฏิบัติต่าง ๆ ความศักดิ์สิทธิ์ของการสวดมนต์
- ความรู้เกี่ยวกับทางศาสนา ความเกี่ยวข้องกับข้อความในคัมภีร์ไบเบิล

ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา และความรู้เกี่ยวกับทางศาสนา มีความสัมพันธ์ในทางบวก (มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน) กับฐานะทาง เศรษฐกิจในสังคม และมีความสัมพันธ์ในทางลบ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน) กับระดับอายุ
2. ความเชื่อในศาสนาและความรู้สึกต่อศาสนา มีความสัมพันธ์ในทางลบ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน) กับฐานะทางเศรษฐกิจในสังคม และมีความสัมพันธ์ในทางบวก (มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน) กับระดับอายุ

¹Ibid, P. 637

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาในเรื่องความเชื่อทางศาสนากับลักษณะทางบุคลิกภาพ ระดับการศึกษาความเชื่อมั่นในตนเอง ดังต่อไปนี้

โฮเวลและซินแคลล์ (Howell and Sinclair) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในศาสนาและสติปัญญา และความว่องไวทางสมอง เป็นไปในทางลบ¹ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน)

บินนิววีส์ (Binnewies) บราว และ โลว์ (Brown and Lowe) คิลดาห์ (Kildahl) สตาร์ก (Stark) และไซมิงตัน (Symington) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในศาสนาและระดับสติปัญญาเป็นไปในทางลบ² (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน) ออลล์พอร์ท และ รอส (Allport and Ross) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความเชื่อในศาสนาเป็นไปในทางลบ³ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน) แต่ความเชื่อของคริสตศาสนิกชน อาจต่างกับความเชื่อของอิสลามิกชน

สตาร์ก (Stark) ได้ศึกษากับบัณฑิตจาก 25 มหาวิทยาลัย จำนวน 2,842 คน พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางลบ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน) ในเรื่องการไปโบสถ์ การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันกับความเชื่อมั่นและความนับถือในตนเอง⁴

¹Ibid, P.637

²Ibid, P.637

³Ibid, P.637

⁴Ibid, P.637

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

นางสาวอัจฉรา บุญชู ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและความเชื่อในศาสนาของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ของไทย พบว่าระดับการศึกษาและความเชื่อในศาสนาอิสลามมีความสัมพันธ์ค่า และ เป็นไปในทางลบ¹ (มีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน)

นายดลมนรรัตน์ บากา ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนา ผลกระทบที่มีต่อลักษณะสังคม เศรษฐกิจ และแนวการดำเนินชีวิตของชาวพุทธและชาวมุสลิมในชนบท พบว่า²

1. ชาวมุสลิมเชื่อว่า มีพระผู้เป็นเจ้า เป็นผู้สร้าง และคัดเลือกศาสดาขึ้นมาตามยุคสมัย
2. ชาวมุสลิมเชื่อว่า คัมภีร์แต่ละเล่ม แต่ละฉบับ อัลลอฮ์ ประทานแก่ศาสดานั้น เป็นวิงนะของอัลลอฮ์ มิใช่วิงนะของศาสนา ศาสนดาเป็นเพียงผู้เผยแพร่วิงนะของอัลลอฮ์ เท่านั้น
3. จุดมุ่งหมายสูงสุดของชาวมุสลิม คือสวรรค์ ชาวมุสลิมเชื่อว่าสวรรค์มีความสุขและได้เฝ้าพระผู้เป็นเจ้าในสรวงสวรรค์ในโลกหน้า
4. ชาวมุสลิมเชื่อว่า โลกหน้ามีจริง วันนั้นมนุษย์ทุกคนจะฟื้นจากหลุมฝังศพ และจะได้รับการพิจารณาวิงนะจากพระเจ้า
5. ชาวมุสลิมเชื่อว่า พระผู้เป็นเจ้า เป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิต และได้ให้สติปัญญาแก่มนุษย์ เพื่อที่จะเลือกปฏิบัติกระทำความดี หรือความชั่ว แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข เป็นไปตามพระประสงค์ขององค์พระอัลลอฮ์

¹อัจฉรา บุญชู, "ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและความเชื่อในศาสนาของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้". (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตแผนกจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 96

²ดลมนรรัตน์ บากา, "การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาและผลกระทบที่มีต่อลักษณะสังคม เศรษฐกิจ และแนวการดำเนินชีวิตของชาวพุทธและชาวมุสลิมในชนบท". (วิทยานิพนธ์สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2523) บทคัดย่อ

ในปี 2524 สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร ได้ทำการวิจัยพบว่า ในอิทธิพลของคำสอนทางศาสนาอิสลาม ส่งผลต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ศรัทธาและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา¹

เทียนฉาย และคณะ ได้ศึกษาสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมของประชากรของกรุงเทพมหานคร ด้านศาสนาและประเพณี พบว่าคริวเรือนในกรุงเทพฯ ที่นับถือศาสนาพุทธ มีความเห็นว่าการเป็นศาสนิกชนที่ดีควรปฏิบัติตนไปในทางที่มุ่งอยู่กับการทำตัวให้ดี และจะยังเกิดผลดีแก่สังคม ควรปฏิบัติในทางวัตรธรรม เช่น การไปวัด และประเพณีต่าง ๆ เช่น การบวช²

จำนงค์ และเพ็ญศรี พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 118 คน จากคณะต่าง ๆ มีนิสิตประมาณครึ่งหนึ่งมีความคิดเห็นในเชิงลบต่อศาสนา และให้เหตุผลว่าพุทธศาสนาไม่ทันสมัยล้าหลัง เป็นเพราะพุทธศาสนาเต็มไปด้วยพิธีกรรม และไสยศาสตร์ นิสิตยังมีความเข้าใจว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความมั่งงาย ไม่มีประโยชน์ และเป็นเครื่องมือของระบบทุนนิยม³

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ปภาณี ฐิติวัฒนา ได้ศึกษาเรื่องศาสนาและความเชื่อในกรุงเทพมหานคร พบว่า พุทธศาสนิกชนมี 2 ประเภทคือ ยึดหลักคำสอนเป็นหลักกับ พุทธศาสนิกชนแบบชาวบ้าน คือความเชื่อที่ผสมผสานคำสอนของพระพุทธศาสนากับลัทธิพราหมณ์ คือความเชื่อในผีสิ่งทวยดาไว้ด้วยกัน

¹ สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, "ผลกระทบต่องานวิจัยที่เจริญพันธุ์ที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา และระเบียบประเพณีของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้". (รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการโครงการวิจัย ระดับจุลภาคในประเทศไทย. 2524) หน้า ๑

² เทียนฉาย ชีระนันท์ และคณะ. "รายงานการวิจัยเล่ม 1 สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากรของกรุงเทพมหานคร". (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525) หน้า 117-122.

³ จำนงค์ อิติวัฒน์ศิริ และเพ็ญศรี กาญจนไฉยมัย. "พุทธศาสนาเข้ากันได้หรือไม่กับความทันสมัยการศึกษาทางสังคมวิทยาและจริยศาสตร์ ในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติของเยาวชนไทย." (รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525) หน้า 112.

2.3 ความเชื่อทางศาสนาและการปฏิบัติของชาวมุสลิม

2.3.1 ความเชื่อทางศาสนาของชาวมุสลิม

ความเชื่อทางศาสนาของชาวมุสลิมมีชื่อเฉพาะว่า "อีมาน" (Iman) ซึ่งแปลว่า ความศรัทธา หมายถึง การที่จิตใจยอมรับในอัลลอฮ์ และระซูล ของพระองค์อย่างแน่นแฟ้นและมั่นคง ปราศจากความระแวงสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ความศรัทธาที่สมบูรณ์นั้น นอกจากจิตใจยอมรับในอัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์แล้ว จะต้องกล่าวยืนยันด้วยวาจาอีกด้วยว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของพระองค์" และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ทุกประการ

ส่วนใน อัล-หะดีษ¹ ได้ให้ความหมายของคำว่า "อีมาน" อย่างกว้างขวาง รวมทั้งการทำความดีด้วย ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้รายงานจากท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.)² ว่า ท่านรซูล ได้กล่าวว่า ความศรัทธานั้นมีมากกว่า 70 หรือ 60 สาขา ที่ประเสริฐยิ่ง คือ ที่กล่าวว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์" และที่ต่ำต้อยยิ่งคือการเอาเครื่องกีดขวางออกจากทาง และความละอายต่อบาปก็เป็นสาขาหนึ่งของความศรัทธา³ ความศรัทธาของชาวมุสลิมเป็นขั้น ๆ ชั้นแรกเรียกว่า อีมาน ตักลิด (Iman Taqlid) เป็นความศรัทธาที่เกิดจากความคล้อยตาม เชื่อฟังผู้อื่นโดยที่ตนเองมิได้มีความเข้าใจ เช่น ความเชื่อของเด็ก ๆ ที่เชื่อตามคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ความศรัทธาขั้นที่สองเรียกว่า อีมานอิลมี (Iman Ilmi) เป็นความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเล่าเรียน การอ่านหนังสือ การอภิปราย ความศรัทธาขั้นที่สามเรียกว่า อีมานอีนี (Iman Aini) เป็นความศรัทธาขั้นสุดท้ายเรียกว่า อีมาน มะรียัต (Iman Ma'rifat) เป็นความศรัทธาที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีความรู้จากการศึกษาค้นคว้า อภิปรายรวมทั้งประสบการณ์

¹ อัล-หะดีษ เป็นหนังสือที่รวบรวมวจนะ และการกระทำของนบีมุฮัมมัด (ช.ล.)

² ช.ล. ย่อมาจาก ซอลลอลลอฮุ ซอลาลัยฮิวาซัลลัม แปลว่า ขอความสันติจงมีแต่ท่าน (ศาสนดำนบีมุฮัมมัด)

³ หะดีษ มุสลิมก็ศานูลอีมาน บทที่ 1 ตอนที่ 58

ที่ได้รับ¹ ความศรัทธาของชาวมุสลิมตามที่ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ มีดังนี้

- ความศรัทธาในอัลลอฮ์

ชาวมุสลิมทุกคน เชื่อว่า อัลลอฮ์ มีจริงดังข้อความที่ปรากฏในอัล-กุรอาน ว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นใดเทียบเท่ากันนอกจากอัลลอฮ์" อัลลอฮ์ เป็นพระเจ้าสูงสุดแต่ผู้เดียว ไม่มีผู้ใดเคียงคู่เท่ากับอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัด (ช.ล.) เป็นศาสนทูตของพระองค์ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมมีศรัทธาในอัลลอฮ์ เกรงกลัวนอบน้อมต่อพระองค์ทุกครั้งที่ชาวมุสลิมจะประกอบกิจการที่ดี จะต้องกล่าวประโยค "บิสมิลลาฮ์ ฮิรเราะฮ์ มานีรฺรอฮีม"² ซึ่งเป็นประโยคนำในอัล-กุรอาน การกระทำที่ดีเริ่มด้วยพระนามของอัลลอฮ์นั้น ชาวมุสลิมถือว่าเป็นการของความสำเร็จในกิจการนั้น ๆ จากอัลลอฮ์ เพราะอัลลอฮ์ เป็นผู้สร้างมนุษย์ อวัยวะทั้งปวงเป็นของอัลลอฮ์ แต่ผู้เดียว ชาวมุสลิมจึงต้องขอโทษต่ออัลลอฮ์ เพื่อให้ทรงโปรดปราน และชี้ทางนำไปสู่สวรรค์ในวันปรโลก

- ความศรัทธาในมลาอิกะฮ์

ชาวมุสลิมเชื่อว่า มลาอิกะฮ์ มีจริงดังบัญญัติในอัล-กุรอานที่ว่า "...ทุกผู้คนก็ได้มีการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ต่อบรรดามลาอิกะฮ์ ของพระองค์..." ชาวมุสลิมเชื่อว่า อัลลอฮ์ ทรงบันดาลให้ มลาอิกะฮ์ เกิดจากรัศมี ไม่มีบิดามารดา ไม่มีเพศชาย เพศหญิง ไม่มีความเป็นอยู่อย่างมนุษย์ ไม่กิน ไม่หลับ ไม่นอน ปฏิบัติงานตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ อย่างเคร่งครัด³ การที่ชาวมุสลิมศรัทธาในมลาอิกะฮ์ เพราะเชื่อว่ามลาอิกะฮ์

¹ ความเชื่อของลัทธิซูฟี (Sufism) มีศรัทธาขั้นที่ 5 เรียกว่า อีมานฮะกีกัต (Iman Hakikat) เป็นความศรัทธาที่ลึกซึ้งมาก ไม่ต้องการการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เพราะถือว่าสิ่งเร้นลับบางอย่างอยู่เหนือข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถที่จะจับมาทดลองในห้องปฏิบัติการได้

² แปลว่า ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาอิคุณ ผู้ทรงเมตตาอิคุณเสมอ

³ Dr. Hamka, Pelajar Agama Islam, (Kelantan: Pustaka Aman Press, 1975) p. 162-162.

เป็นผู้นำโองการจากอัลลอฮ์ ไปยังศาสนาดูเพื่อสั่งสอนมนุษยชาติ มลาอิกะฮ์ เป็นผู้ปลิด
 วิญญาณมนุษย์ตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ มลาอิกะฮ์ เป็นผู้จัดบันทึกการกระทำของมนุษย์
 บรรดาตามลาอิกะฮ์ เป็นผู้มอบน้อมต่อองค์อัลลอฮ์ ไม่กระทำการใดเว้นแต่ที่อัลลอฮ์อนุมัติ
 และ เมื่อก้าวหรือทำก็จะต้องตรงต่อหน้าที่

- ความศรัทธาในคัมภีร์ของอัลลอฮ์

การที่ชาวมุสลิม เชื่อในคัมภีร์ทั้งหลายก็ เพราะ เชื่อว่า ข้อความใน
 คัมภีร์ เหล่านั้น เป็นวจนะของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของเดี่ยว อัลลอฮ์ ประทานคัมภีร์แก่ศาสนทูตของ
 พระองค์ตามยุคตามสมัยจริงดังข้อความที่ปรากฏในอัล-กุรอานว่า "จงศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และ
 ศาสนทูตของพระองค์หนึ่งต่อพระคัมภีร์ ซึ่งทรงบันดาลให้แก่ศาสนทูตของพระองค์" สำหรับ
 ผู้นำโองการหรือข้อความไปแจ้งแก่บรรดานบีหรืออรุซูลนั้น ได้แก่มลาอิกะฮ์ หรือเทวทูตอิบรา เอล
 ดิงได้กล่าวมาแล้ว

- ศรัทธาในศาสนทูตของอัลลอฮ์ (นบีหรืออรุซูล)

ชาวมุสลิม เชื่อว่าศาสนทูตของอัลลอฮ์ มีจริง ทำหน้าที่รับคำสั่งสอนของ
 อัลลอฮ์ ไปสั่งสอนมนุษยชาติ ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึง เคารพนับถือยกย่องศาสนทูต เหล่านั้น ไม่ดูหมิ่น
 ดูแคลนนับคนใดคนหนึ่ง การให้ความเคารพต่อท่านนบีฮัมมัด ไม่เหมือนกับการเคารพต่ออัลลอฮ์
 เพราะการเคารพต่อท่านนบีฮัมมัด (ช.ล.) นั้น ชาวมุสลิมปฏิบัติด้วยการให้ความเคารพต่อ
 ท่าน ปฏิบัติตามคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่ท่านนำมาสั่งสอนชาวมุสลิม

- ศรัทธาในวันอวสานและปรโลก

ชาวมุสลิมมีความ เชื่อในวันอวสานของโลกนี้ และ เชื่อในชีวิตของ
 โลกหน้า ดังนั้นมุสลิมจึง เชื่อว่าการทำงานของมนุษย์ไม่สูญหาย ต้องมีการตอบแทนเสมอ ผู้ใด
 ตระหนักว่ามีการตอบแทนผลดีผลชั่วของตนในวันปรโลก ผู้นั้นจะระมัดระวังในการทำงานและ
 ความประพฤติของตนเองขึ้น คือหลีกเลี่ยงจากความชั่ว และหมั่นประกอบความดี ผู้เชื่อในชีวิต
 แห่งปรโลกจะไม่ประจบการงานใด ๆ เพื่อเอาหน้า หรือผลตอบแทน ลาก ยศ และตำแหน่ง
 ในโลกหน้า ชีวิตในโลกนี้กับชีวิตในโลกหน้ามีความ เกี่ยวพันกันดังอัล-กุรอาน ว่า "สำหรับคนดี
 ได้รับสวรรค์สองแห่งหมายถึงความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า"

อัล-กียามะฮฺ

อัล-กียามะฮฺ หมายถึงการฟื้นจากความตายสู่สภาพใหม่ในโลก วันกียามะฮฺ เป็นวันที่มนุษย์จะได้รับผลตอบแทนจากการกระทำของตนในโลกนี้ การที่ชาวมุสลิมเชื่อว่าวันกียามะฮฺ นั้น เป็นความเชื่อทางศาสนาของมุสลิมที่ว่า ชีวิตมนุษย์มีจุดหมายปลายทาง (Summan Bonum) และกิจกรรมงานของมนุษย์ก็มีเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย เช่นกัน ในความเชื่อระดับสูงมีความเชื่อว่า การมีวันอัล-กียามะฮฺ เพื่อวัตถุประสงค์ที่พระองค์ทรงรู้ถึงประโยชน์ของสิ่งนั้น ๆ มุสลิมที่เข้าใจในความเป็นมาของตน จะไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อการตอบแทน

- ความศรัทธาในการกำหนดสภาวะต่าง ๆ ของสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ โดยอัลลอฮฺ (กอฎอ-กอดัร)

คำว่า "กอฎอ" ตามหลักภาษาศาสตร์แปลว่า การสร้างสรรค์ การดำเนินการ และการบัญชาสั่ง ส่วน "กอดัร" แปลว่า ขนาด อัตรา ปริมาณ หรือจำนวนที่กำหนดไว้ แต่ตามหลักศาสนาแล้ว กอฎอหมายถึงการที่อัลลอฮฺ ได้ทรงลิขิตสิ่งต่าง ๆ ไว้ตั้งแต่บรรพกาล และกอดัร หมายถึงการทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นในอัตรา ขนาด และจำนวนหรือปริมาณที่เหมาะสมกับกาลและสภาพ¹

อิมารอฮิบ ได้ให้ความหมายว่า กอฎอหมายถึงการกำหนดให้มีเกิดขึ้น เป็นขั้น หรือการกระทำขั้น กอดัร หมายถึงสภาวะ เรียกอีกอย่างว่า ตักดีร²

¹ มุนีร์ มุฮัมมัด, กอฎอ-กอดัร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสายสัมพันธ์, 2511) หน้า 2

² ตักดีร เป็นคำที่มีความหมายกว้าง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการของอัลลอฮฺทั้งหมด ในการสร้างสิ่งทั้งปวง กล่าวอีกอย่างก็คือความมีอยู่ของสรรพสิ่ง เป็นไปตามกำหนดของอัลลอฮฺ ผู้ใดมีความสนใจในเรื่องนี้ควรอ่านเพิ่มเติมจากวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องกรรมในพุทธศาสนา กับตักดีร ในอิสลาม โดยอาจารย์พิเชษฐ กาลาม เกษตร ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ซึ่งผูกพันอยู่กับอัลลอฮ์ เสมอไป ท่านอิบนุอะซีร ได้เปรียบเทียบกอฎอและกอดัร ว่า กอดัร เปรียบ เหมือนแบบแปลนของอาคารที่สถาปนิกจินตนาการไว้ ยังไม่ได้สร้างเป็นรูปเป็นร่าง ขึ้นมา ส่วนกอฎอหมายถึง การสร้างให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาตามแบบแปลนที่สถาปนิก จินตนาการไว้¹

สรุปแล้วชาวมุสลิมมีความศรัทธาว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้ว และ จะเกิดขึ้นต่อไปนั้นเป็นการกำหนดของอัลลอฮ์ ดังปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน หลายครั้ง เช่น

"พระองค์คือผู้สร้างสุเจ้าจากดิน แล้วทรงกำหนดวาระแห่งชีวิต ของสุเจ้า"²

"และเราได้ส่งฝนลงมาจากฟากฟ้าตามพระกำหนด..."³

"และดวงตะวันโคจรไปตามวิถีที่ได้กำหนดไว้สำหรับมัน นั่นคือพระ กำหนดแห่งพระผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงรอบรู้"⁴

"แท้จริง เราได้บังเกิดทุกสิ่งตามการกำหนดศภาวะ"⁵

การกำหนดศภาวะของอัลลอฮ์ มี 3 ประเภทคือ ประเภทแรกเป็น การกำหนดศภาวะ เป็นกฎธรรมชาติที่แน่นอนตายตัว ไม่มีผู้ใดจะเปลี่ยนแปลงได้นอกจาก อัลลอฮ์ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องดำเนินไปตามพระประสงค์ของพระองค์ เช่น การเกิด การ ตายของสิ่งมีชีวิต การกำหนดศภาวะประเภทที่สองเป็นการกำหนดศภาวะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ถิ่นกำเนิดของมนุษย์ และการกำหนดศภาวะประเภทที่สามเป็นการกำหนดศภาวะที่ สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปด้วยการกำหนดศภาวะอีกประการหนึ่ง เช่น ความทิว จะแก้ ด้วยการรับประทานอาหาร ความกระหายแก้ด้วยการดื่มน้ำ ความเชื่อในเรื่องการกำหนด

¹ มุนีรุ มุฮัมมัด op. cit., P.98.

² อัล-กุรอาน 6: 2

³ อัล-กุรอาน 63: 12

⁴ อัล-กุรอาน 36: 38

⁵ อัล-กุรอาน 54: 49

สภาวะของอัลลอฮ์ นี้ ทำให้นักปราชญ์มุสลิมเกิดความคิดแตกแยกเกี่ยวกับการกระทำ หรือ
กิจการงานของมนุษย์ว่า มนุษย์มีความคิดหรือกระทำการอย่างอิสระ หรืออยู่ภายใต้การควบคุม
ของอัลลอฮ์ สำหรับเรื่องนี้มีคำตอบของนักปราชญ์มุสลิมหลายกลุ่ม หลายคณะ ดังนี้

1. คณะมุตาซilah (Mu'tazilah)

คณะนี้มีทัศนะว่า มนุษย์เป็นผู้กระทำกิจการต่าง ๆ ด้วยตัว
ของเขาเอง ทั้งกระทำความดีหรือความชั่ว มนุษย์มีความคิดอิสระที่จะเชื่อฟังหรือไม่เชื่อฟัง
พระเจ้า การที่มนุษย์จะกระทำการใด ๆ นั้น มนุษย์มีพลังอยู่ในตัวก่อนแล้ว พลังนั้นเป็น
พลังของมนุษย์ มีอิสระที่จะใช้ มีอิสระเสรีที่จะกระทำโดยที่พระเจ้าไม่เกี่ยวข้องอะไรเลย¹
เพื่อให้เห็นชัดเจนนอกตัวอย่างว่า ถ้า นาย ก. ขอบคุณหรือขอบใจต่อ นาย ข. เพราะ
ความกรุณาของ นาย ข. ไม่ใช่เพราะความกรุณาของพระเจ้า ในทางตรงกันข้าม ถ้า
นาย ก. เกลียดชัง นาย ข. นั่นก็เพราะการกระทำชั่วของ นาย ข.

ใจความอัล-กุรอาน บัญญัติไว้ว่า

"ผู้ใดทรงทำให้ตั้งมยั้ง...² จากโองการแสดงให้เห็นว่า การกระทำของ
อัลลอฮ์นั้นล้วนแล้วดีทั้งสิ้น ขณะที่การกระทำของมนุษย์มีทั้งดีและชั่ว และอีกใจความหนึ่งใน
อัล-กุรอาน บัญญัติไว้ว่า

"...รางวัลสำหรับความดีของเขาทั้งหลาย"³ จากโองการนี้แสดงว่า พระเจ้า
จะไม่พูดเช่นนี้เลย หากการกระทำเหล่านั้นเป็นการกระทำของพระองค์⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹A. Ludjito, "An Introduction to Islamic Theology," Faculty of Social Sciences and Humanities, New York: Mahidol University, 1976) P.41

²อัล-กุรอาน 32 : 7

³อัล-กุรอาน 18 : 29

⁴Ludjito, Faculty of Social Sciences and Humanities, P.42

2. คณะอะซารีอะฮ์ (Ash'ariah)

คณะนีมีทัศนะว่า ความเข้าใจของคณะฎิบารียะฮ์นั้น ถือได้ว่าเป็น เรื่องนอกแนว เพราะ เท่ากับปฏิเสธหลักมูลฐานของศาสนาที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน จริงอยู่มนุษย์มีความมิคอิสระ โดยแท้จริงไม่ขึ้นต่อกฎและสภาวะใด ๆ นั้น คือความปรารถนาของอัลลอฮ์ มนุษย์ไม่มีความรู้ที่สมบูรณ์ ทำไมบางคนจึงฉลาด บางคนโง่ และบางคนมีความคิดอ่านปานกลาง นี่เป็นดั่งศิร คือการกำหนดสภาวะของอัลลอฮ์ ซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์จึงขึ้นต่อสภาวะแวดล้อมหลายประการ นอกจากนั้นสภาวะของแต่ละคนก็แตกต่างกัน

คณะนีกล่าวหาว่า คณะมุตาซีละฮ์ (Mu'tazilah) เป็นมุชริก คือเป็นผู้ที่มีแนวความคิดในการตั้งภาคีต่อพระเจ้าเป็นเจ้า เนื่องจากมุตาซีละฮ์มีทัศนะว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างจักรวาล และอื่น ๆ นอกจากการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เท่านั้น ที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง ซึ่งขัดแย้งกับคุณลักษณะของพระเจ้าที่ว่า "ไม่มีผู้ใดเป็นผู้สร้าง นอกจากพระเจ้า" กลุ่มนี้มีความเห็นว่า โชคชะตาของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาของพระเจ้า (Good Will) ดังนั้นมนุษย์จึงไม่มีพลังอันใดที่จะกระทำหรือ เคลื่อนไหว¹ เพื่อที่จะสนับสนุนความคิดนี้ กลุ่มนี้จึงอ้างศาสนบัญญัติในอัล-กุรอาน ความว่า

"พระเจ้าอัลลอฮ์ ได้ทรงสร้างพวกท่านและที่พวกท่านทำขึ้น"²

¹ อัลกุรอาน 37 : 96

² Ibid, P.43

3. คณะอัล-มาตุรียะฮ์ (Al-Maturidiah)

คณะนี้มีความคิดเห็นว่า การกระทำนั้นมีอยู่สองจุด จุดแรกพระเจ้าเป็นผู้สร้างพลัง แล้วมอบให้แก่มนุษย์ และจุดที่สองก็คือ มนุษย์นำพลังที่พระเจ้ามอบให้ไปใช้ และพลังนั้นได้ถูกสร้างขึ้นในเวลาเดียวกันกับการกระทำของมนุษย์ที่นับว่าการกระทำเป็นของมนุษย์นั้นจริง และจะถูกระเจ้าตัดสิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการใช้พลังของมนุษย์ นั่นก็หมายความว่า มนุษย์ย่อมมีความคิดอิสระที่เขาสามารถจะเลือกในการกระทำดีหรือชั่ว

ต่อมา Bukhara และ Samakand ได้นั้นว่า เจตนาของมนุษย์นั้นมีแหล่งกำเนิดอยู่ที่พระเจ้า Maturidiah Bukhara อธิบายว่า พระเจ้าไม่เพียงแต่สร้างพลังเท่านั้น แต่ยังสร้างแบบแผนการกระทำของมนุษย์อีกด้วย มนุษย์สามารถนั่งลงได้เพราะพระเจ้าสร้างแบบแผนของการนั่ง ความคิดอิสระของมนุษย์จะอยู่ภายในขอบเขตของแบบแผนดังกล่าว

คณะนี้มีความเห็นเห็นว่า อัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงสร้างทุกสิ่งรวมทั้งการกระทำของมนุษย์ด้วย จะเป็นการดีการชั่วก็ตาม มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการควบคุมแบบนี้ได้ จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน คณะนี้ได้ยกตัวอย่างว่า เมื่อเราเขียนหนังสือ ปากกาจะเขียนตามคำสั่งของเราภายใต้การควบคุมของอัลลอฮ์ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงไม่มีอิสระในความคิดทางการงานแต่ประการใด โดยอ้างหลักฐานจากอัล-กุรอาน ดังนี้

"และผู้ใดที่อัลลอฮ์ ทรงปล่อยให้ระเหิน ดังนั้นสำหรับเราไม่มีผู้นำทาง"²

"และถ้าอัลลอฮ์ ทรงให้เจ้าประสบทุกข์ภัย ดังนั้นไม่มีผู้ใดจะปลดปล่อยมันได้

นอกจากพระองค์...พระองค์ทรงให้ประสบแก่ผู้พระองค์ทรงประสงค์จาก

ปวงบ่าวของพระองค์..."³

¹ Ludjito., Faculty of Social Sciences and Humanities, P.44

² อัล-กุรอาน 39 : 36

³ อัล-กุรอาน 10 : 107

แม้แต่การขโมยของโจรลุ่มนี้ ก็มีความเห็นว่า เมื่อโจรขโมยบางสิ่งบางอย่าง ก็มีใช้เพราะ เขา เจตนาจะขโมย แต่เพราะว่าพระเจ้าต้องการให้เขากระทำบังคับให้เขาขโมย มนุษย์คล้ายกับ หนึ่งตุลึงที่ถูกผูก เชือก ก็สุดแต่แต่เจ้าของจะกระชากลากไปทางไหน¹

4. คณะก่อดคาริยะห

คณะนี้มีความ เห็นว่า มนุษย์มีความคิดอิสระ และต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ ของตนไม่ขึ้นต่อสภาวะใด ๆ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่ว่า อัลลอฮ์ ทรงบังคับมนุษย์ให้กระทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วต่อมาทรงลงโทษมนุษย์ซ้ำอีก คณะนี้ได้อ้างหลักฐานจากคัมภีร์อัล-กุรอาน ดังนี้

"และทุกขภัยอันใดที่ประสบ แก่สุเจ้า ดังนั้นเนื่องด้วยสุเจ้าได้ชวนชวายุไว้ด้วย น้ำมือของสุเจ้าเอง"²

"นั่นคือ ไม่มีผู้แบกภาระของอีกคนหนึ่งได้ และนั่นคือในไม่ช้าการชวนชวายุ ของ เขาก็จะถูกให้ เห็น"³

"...แท้จริง อัลลอฮ์ มิทรงเปลี่ยนแปลงสภาพของประชาชาติใดจนกว่า พวกเขา เปลี่ยนสภาพของพวกเขาเอง"⁴ และ "เมื่ออัลลอฮ์ ทรงปรารถนา ความทุกข์ (คือการลงโทษ) แก่หมู่ชนใด ดังนั้นจึงไม่มีการ เปลี่ยนแปลง มันได้ และอื่นจากพระองค์แล้วพวกเขาไม่มีผู้ช่วยเหลือ (คุ้มครอง)"⁵

2.2.2 ภาคปฏิบัติของชาวมุสลิม

ชาวมุสลิมมีภาคปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการคือ ประการแรก เป็นการปฏิบัติตนเพื่อแสดงความศรัทธาอย่างแน่นแฟ้นและมั่นคงต่ออัลลอฮ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความ โกลีซิดกับพระองค์อัน เป็นความปรารถนาของชาวมุสลิมทั้งหมด ประการที่สอง เป็นการปฏิบัติตน

¹Ludjito, Faculty of Social Sciences and Humanites, P.41'

²อัล-กุรอาน 42 : 30

³อัล-กุรอาน 53 : 38-39.

⁴อัล-กุรอาน 8 : 53.

⁵อัล-กุรอาน 13 : 11.

เพื่อตนเองป้องกันตนเองให้พ้นจากความชั่วทั้งหลาย และประการสุดท้ายคือ การปฏิบัติตน
เพื่อมนุษยชาติทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การปฏิบัติของมุสลิมเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์นั้น
ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน และ อัล-หะดีษ ดังต่อไปนี้

1) การปฏิญาณตน

มุสลิมทุกคนจะต้องกล่าวคำปฏิญาณตนว่า "อัสฮะ
ดอิลลาฮิลลาฮะอิลลิลลอฮวะอัสฮะดุนันนะมุฮัมมัดันนะเราะซูลุลลอฮฺ" ซึ่งแปลว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด
นอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของพระองค์ หลักการข้อนี้มีความสำคัญมาก เพราะว่า
ผู้ที่จะได้ชื่อว่า เป็นมุสลิมนั้นจะต้องปฏิญาณตนต่อพระผู้เป็นเจ้าเสียก่อน และต้องยอมรับว่ามี
มุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของพระองค์และเป็นศาสนทูตองค์สุดท้าย

2) การนมาซ¹

นมาซเป็นภาษาเปอร์เซีย หมายถึงการกราบไหว้พระเจ้า
เป็นหลักการปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่งของชาวมุสลิม เพราะการนมาซเปรียบ เสมือนเสาของ
ศาสนาอิสลาม มุสลิมที่บรรลุนิติภาวะ มีสติปัญญาสมบูรณ์ และสตรีเพศที่ปลอดจากประจำเดือน
หรือการมีเลือดหลังคลอดจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติการณ์นมาซ² ซึ่งต้องทำกันวันละ 5 ครั้ง

ก่อนนมาซ ชาวมุสลิมจะต้องชำระร่างกายให้สะอาด สวมใส่
เครื่องนุ่มห่มที่สะอาด ในการนมาซนั้น มุสลิมต้องปฏิบัติตนหลายอริยาบท และหันหน้าไปทางทิศ
กิบลัต³ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาราเบีย และต้องอ่านบทในอัล-กุรอานบางบทโดยเฉพาะ
อัล-กุรอานบทแรกจะละเว้นเสียไม่ได้ แต่ตามนิกายบางนิกายไม่จำกัดบทใดบทหนึ่ง (สำหรับ
หน้าแรกของโองการซึ่งมีอยู่ในการรวบรวมวจนะแต่มิได้เป็นโองการแรกที่ประทานให้แก่องค์ศาสดา)

¹ ในภาษาอาหรับ เรียกว่า อัศ-เศาะลาต ชาวยุโรปมุสลิมเรียกกันว่า นมาซ หรือ
อะหมาด ส่วนภาษามลายูถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่า "ซันบะฮ ยัง" การนมาซนี้มีทั้ง
ที่บังคับและไม่บังคับ ที่นี้จะกล่าวเฉพาะนมาซบังคับวันละ 5 เวลา เท่านั้น

² โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์, เรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัด
ภาคใต้ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, 2520) หน้า 15.

³ ทิศตะวันตกของประเทศไทย.

ความมุ่งหมายของการนมาซ มีอยู่หลายประการคือ เพื่อสร้างนิสัยที่ดีงาม และขจัดความเลวร้ายทั้งปวงทางกาย-ใจ ในการนมาซที่สามารถนำมาซึ่งสวรรค์นั้น จำเป็นต้องสอดคล้องกับวิญญานของการนมาซด้วย มิใช่ทำแค่พิธีหรือรูปแบบของการนมาซเท่านั้น

๓) ซากาต (Zakat)

การบริจาคทานตามศาสนบัญญัติ เรียกว่าซากาต (Zakat) เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนจะพึงปฏิบัติ การกระทำ เช่นนี้ เป็นการทำให้ผู้มีฐานะดีตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการแผ่กระจายความมั่งคั่งของตนออกไปสู่กลุ่มชน เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะกระจายความมั่งคั่งของตนออกไปสู่ชุมชน ช่วยขจัดความเหลื่อมล้ำค่าสูงระหว่างคนมีกับคนจนให้หมดสิ้นไป เป็นการลดทอนช่องว่างของสังคม คำว่า ซากาต นั้นมีความหมายว่า การทำให้บริสุทธิ์หรือการทดให้หมดสิ้นมลทิน มุสลิมทุกคนจะต้องทำการสำรวจทรัพย์สินหมุนเวียนของคนในครอบครัว และจะต้องจ่ายเป็นศาสนพลีอัตราร้อยละ 2.5 การบริจาคะนั้นมิได้หมายถึงเพียงทรัพย์สินที่ใช้เป็นธนบัตรหมุนเวียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสิ่งเพาะปลูก สินค้า ผลไม้ ปศุสัตว์ ที่มีอยู่ในครอบครองเมื่อครบ 1 ปี เงินจำนวนนี้จะนำออกมาแจกจ่ายแก่บุคคล ซึ่งกำหนดไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน มีอยู่ 8 ประเภทคือ

1. คนอนาถา เด็กกำพร้า
2. คนขัดสน
3. ผู้รวบรวมเงินบริจาคที่ทางการแต่งตั้งขึ้น
4. ผู้เลื่อมใสเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามในระยะแรก ๆ
5. ทาสที่หาเงินเพื่อตนเอง
6. ผู้มีหนี้สิน
7. ผู้ธำรงและเผยแพรศาสนา
8. ผู้เดินทางที่ขาดเงินที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมของตน

การบริจาคตามศาสนบัญญัติที่เรียกว่า ซากาต นั้น ผิดกับการบริจาคทานโดยทั่วไป กล่าวคือ การบริจาคซากาต เป็น เรื่องที่ศาสนาบังคับและมีตัวบทอ้างอิงไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน ส่วนการบริจาคทั่วไปนั้นไม่มีข้อกำหนดแต่อย่างใด แล้วแต่ศรัทธาและทำได้ทุกโอกาส .

4) การถือศีลอด (Fasting)

การถือศีลอดของอิสลามมิใช่เป็นการบำเพ็ญเยี่ยงมังสวิรัต หรือการอดอาหารภายหลังเที่ยงวัน ทุก ๆ ปีในเดือนที่ 9 ทางจันทรคติของอิสลาม เรียกว่า เดือนรอมฎอน มุสลิมทุกคนจะบำเพ็ญการถือศีลอดนี้ เริ่มจากวันที่ 1 หรือ 2 ของ เดือนรอมฎอน ไม่เป็นกำหนดที่แน่ชัด เพราะมุสลิมถือเอาการขึ้นต้นของเดือนใหม่ทางจันทรคติ โดยการมองเห็นดวงจันทร์ด้วยตาเปล่าเป็นหลัก เมื่อเห็นดวงจันทร์เสี้ยวดวงใหม่ทางทิศตะวันตกก็ถือว่าเริ่มเดือนใหม่ เมื่อเริ่มเดือนที่ 9 คือเดือนรอมฎอน มุสลิมก็จะบำเพ็ญการถือศีลอดโดยพร้อมเพรียงกันทั่วโลก

การถือศีลอด คือการละเว้นจากการกิน-การดื่ม การถือศีลอดเป็นการบ่มองกันตนเองให้พ้นจากความชั่ว การถือศีลอดเป็นการทดลองและการฝึกหัดร่างกายของเรา เมื่อยามทวิไทยก็จะได้ฝึกถึงสภาพของคนทวิไทย เป็นการขัดเกลาจิตใจให้ผ่องแผ้ว และให้เกิดมีคุณธรรม การถือศีลอดเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำชั่วมีโอกาสที่จะฝึกฝนและปรับปรุงตนเอง การถือศีลอดนี้กำหนดเฉพาะผู้ที่ร่างกายมีความสามารถทำได้ เท่านั้น การถือศีลอดเป็นการสร้างภราดรภาพ และสอนให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้รักสงบ มีขันติธรรม มีความเมตตากรุณา มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในความยากลำบากทั้งหลาย มั่นคงในศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งประเสริฐที่จะช่วยกันพัฒนาจิตใจมนุษย์ให้สูงส่ง

การถือศีลอดบางทีก็ดูเหมือนว่าเป็นวิธีการทางศาสนาที่ค่อนข้างยากลำบาก แต่ความจริงแล้ว ความยากลำบากนี้ทำให้เป็นการบั่นทอนชีวิตหรือสิ่งเกินวิสัยอย่างไร้ หากเป็นการลดทอนความสุข ความหิวห่าน อันเกิดขึ้นเพราะจิตใจของมนุษย์เอาแต่ไม่หาความพุ่ม เพื่อขอย่างไม่หยุดหย่อน

ข้อผ่อนผันในการถือศีลอด

1. ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย
2. ผู้ที่อยู่ในระหว่างการ เดินทาง

แต่เมื่อ เหตุการณ์เหล่านี้สิ้นสุดแล้ว และเมื่อกลับจากเดินทางแล้ว เขาจะต้องถือศีลอดใช้ตามจำนวนวันที่ขาดไปโดยจะถือใช้ เมื่อไหร่ก็ได้ในรอบปีนั้น การป่วยในที่นี้หมายถึงต้องเป็น เรื่องที่แพทย์กำหนด หรือผู้ป่วยพิจารณาตัวเองว่ามีความสามารถหรือไม่ สำหรับการเดินทางนั้นมีการกำหนดระยะเวลาทางที่ศาสนานุญาตให้ การเดินทาง

ปลอดภัยและสถานที่พักโดยตลอดนั้น ไม่มีความจำเป็นในการที่จะต้องลี้ภัยแต่อย่างใด

3. หญิงที่มีประจำเดือน กรณีที่หญิงมีประจำเดือนในระหว่างเดือนรอมฎอน ก็ไม่ต้องถือศีลอดในวันนั้น ๆ แต่ต้องถือใช้ตามจำนวนที่ขาดหลังจากเดือนรอมฎอนนั้นได้ผ่านพ้นไป

ข้อยกเว้นในการถือศีลอด

1. คนชราภาพ ความชราภาพนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลที่มีสภาพร่างกายแข็งแรงหรือไม่ โดยที่ตัวเองหรือบุคคลนั้นสามารถที่จะตัดสินใจได้ ความชราภาพในลักษณะที่มีอายุมากแต่ยังแข็งแรงและคล่องแคล่วนั้น ไม่ถือเป็นข้อยกเว้นแต่ประการใด

2. ผู้ป่วยเรื้อรังที่แพทย์วินิจฉัยว่าไม่หาย

3. หญิงมีครรภ์แก่ และแม่ลูกอ่อนที่ยังให้นมแก่ทารกอยู่ ซึ่งการถือศีลอดจะเป็นภัยแก่ทารก

4. บุคคลที่ทำงานหนัก (ผู้ใช้แรงงาน) ข้อนี้นับอยู่กับความศรัทธาของผู้ทำงานเอง

บุคคลทั้ง 4 ประเภทนี้ ไม่ต้องถือศีลอดแต่อย่างใด แต่จะต้องชดใช้ด้วยการบริจาคอาหารเป็นทานแก่คนจน 1 วันต่อ 1 คน ด้วยอาหารที่มีคุณภาพตามที่ตนบริโภคตามจำนวนวันที่ขาดไป หรือถ้าจะจ่ายเป็นเงินค่าอาหารแทนวันต่อวัน โดยบริจาคให้ต่างบุคคลก็ได้ เมื่อมีความสามารถที่จะบริจาคได้¹

5) การประกอบพิธีฮัจจ์ (Pelgrimage)

บัญญัตินี้สำหรับมุสลิมที่มีความสามารถจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจจ์ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียได้ และผู้ที่จะไปประกอบพิธีฮัจจ์ได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ผู้สามารถในที่นี้หมายถึงผู้มีทรัพย์สินพอที่จะเดินทางไปและกลับ มีพอที่จะเลี้ยงครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง มีความปลอดภัยในการเดินทาง มีร่างกายแข็งแรง

¹ จุฬาราชมนตรี, ศาสนาอิสลาม, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2519) หน้า 89

พิธีฮัจญ์จะต้องประกอบขึ้นที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียแห่งเดียว จะจำลองสถานที่นี้
มาไว้ ณ ที่ใดเพื่อประกอบศาสนกิจไม่ได้ เกี่ยวกับบัญญัตินี้คือ มุสลิมที่มีความสามารถดังกล่าว
จะต้องปฏิบัติ ส่วนผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะมีความสามารถนั้นไม่เป็นการบังคับที่จะถือปฏิบัติ เพียงแต่ให้
มีใจยึดมั่นในหลักการเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว

ลักษณะการแต่งกายของผู้บำเพ็ญฮัจญ์นั้น ต้องมีระเบียบ
แบบแผนอย่างเดียวกัน สำหรับชายก็ท่อนุ่งร่างกายด้วยผ้าขาว 2 ผืน ในลักษณะที่นุ่งผืน ห่มผืน
ส่วนหญิงนั้นก็กำหนดให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าธรรมดา ปกปิดร่างกายให้มิดชิดดังที่ได้เคยใช้
ประจำวัน

จะเห็นได้ว่าการทำพิธีฮัจญ์นี้ต้องเสียสละทรัพย์สินและ
ความสุขต่าง ๆ การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นเครื่องสร้างความเป็นภราดรภาพ เป็นการสร้าง
สมานฉันท์ระหว่างมุสลิมทั้งทุกมุมโลกที่มาร่วมกัน มาอยู่ในสถานที่เดียวกัน กินอยู่หลับนอนใน
ทะเลทรายจนกว่าจะเสร็จพิธี นับได้ว่าพิธีฮัจญ์นี้ก่อให้เกิดความสำนึกตัวรู้จักความลำบาก และ
มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น มีความอดทนในสภาพการต่าง ๆ

ในความเชื่อระดับสูง ถือว่าการปฏิบัติทั้ง 5 ข้อดังกล่าว เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่
ในฐานะที่ถูกสร้างเพื่อจะได้ขอบุญพระเจ้า ด้วยความสำนึกในบุญคุณของพระเจ้าที่ได้สร้างเขา
เหล่านั้นให้เกิดมาเป็นมนุษย์ นอกจากข้อปฏิบัติทั้ง 5 ประการนี้แล้ว ยังมีอีกมากมายหลายอย่าง¹
ผู้วิจัยจะกล่าว เฉพาะส่วนที่สำคัญคือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ดลมนรรจน์ บากา. "การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาและ
ผลกระทบต่อลักษณะ เศรษฐกิจ สังคม และแนวดำเนินชีวิตของชาวพุทธ และชาวมุสลิมใน
ชนบท" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,
2523) หน้า 109.

- การทำบุญ (Merit Making)

อุปสุรอยเราะหุ กล่าวว่ รชูลลลช ช.ล. ได้ศรีว่ "ทุก ๆ อวัยวะของ มนุษย์นั้น เป็นการทำบุญ ทุก ๆ วันที่ดวงอาทิตย์ขึ้นพร้อมกับให้ความเียงตรงระหว่างสองฝ่าย เป็นการทำบุญ และท่านได้ช่วยเหลือชายผู้หนึ่งจากสัตว์หรือทาณะของเขาแล้ว ท่านแบกเขา ขึ้นไปบนสัตัวนั้น หรือท่านช่วยยกสิ่งของให้กับเขา เอาขึ้นไปบนสัตัวนั้น เป็นการทำบุญ และคำ ที่ดี ๆ นั้น เป็นการทำบุญ และทุกก้าวที่ท่าน เดินไปมาชนั้น เป็นการทำบุญ และท่านถอนสิ่ง ที่ เป็นอันตรายออกจากหนทางนั้น เป็นการทำบุญ¹ (อัลบคอรีและมุสลิม)

การทำบุญนั้นทำได้หลายวิธีหลายอย่าง ตั้งแต่การปฏิบัติตนตามภาคปฏิบัติ ดังกล่าวมาแล้ว การทำความดีละ เว้นความชั่วก็ เป็นการทำบุญ การร่วมสมกับภรรยาของ ตนเองก็ เป็นการทำบุญ การบริจาคทรัพย์ก็ เป็นการทำบุญ แม้แต่การกล่าวดัสเบียฮ์ ดักบิรฺ ตะฮฺมีด และตะฮฺลีล² ซึ่งทุกคนสามารถกล่าวได้ก็ เป็นการทำบุญ ดังอัล-หะดีษ มุสลิมกล่าว ไว้ว่า

อับิซร์ริน ระบายด ได้กล่าวไว้ว่า "แท้จริงพวกหนึ่งจากช้อฮาบะฮ์ ของ รชูลลลช ได้ถามนบี ช.ล. ว่า "...แท้จริงคนที่มีทรัพย์มากมายได้ขึ้นหน้าด้วยการได้ผลบุญไปแล้วคือ พวกเขามาชเช่นเดียวกับพวกเรา พวกเขือคือลอดเช่นเดียวกับพวกเรา และพวกเขาได้ทำบุญ ด้วยทรัพย์สมบัติอันล้นเหลือของพวกเขา ท่านรชูลตอบว่า...อันที่จริงนั้น ด้วยการดัสเบียฮ์นั้น เป็นการทำบุญ ทุก ๆ การดักบิรฺนั้นเป็นการทำบุญ และทุก ๆ การตะฮฺมีคฺนั้นเป็นการทำบุญ และทุก ๆ การตะฮฺลีลนั้นเป็นการทำบุญ และการใช้กันเินทางทำความดีนั้น เป็นการทำบุญ

¹ สมาน โยธาสมุทร. 40 ฮะดีษะวะวีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). (กรุง เทพ มหานคร : สมาคมครูสัมพันธ์, 2508) หน้า 84-85.

² ดัสเบียฮ์ คือการกล่าว ชุบฮานัลเลอะหะ แปลว่า ฮัลลลชผู้ทรงบริสุทธิ์ ตะฮฺมีดคือการกล่าว อัลฮัมดุลิลเลอะหะ แปลว่า การสรรเสริญทั้งปวง เป็นของอัลลลช ดักบิรฺ คือการกล่าว อัลลลชสุอักบิรฺ แปลว่า อัลลลชผู้เกรียงไกร ตะฮฺลีล คือการกล่าว ลาอิลาฮะอิลลัลลลช แปลว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลลช

และห่างไกลจากการทำความชั่วนั้นเป็นการทำบุญ และในการร่วมสมกับภรรยาของท่านนั้น
เป็นการทำบุญ..." (โดย การร่วมขึ้นอยู่กับ เจตนารมณ์ที่แน่นอน มิใช่ร่วมโดยธรรมชาติ
ล้วน ๆ)

ผลของการทำบุญ

ท่านบิษัหมัด ช.ล. ได้กล่าวไว้ว่า "...การทำบุญนั้นจะไปดับความผิด เหมือน
น้ำที่ดับไฟได้... และมันป้องกันความตายชนิดที่ชั่วได้..."

- การสมรส (Marriage)

การสมรส¹ เป็นการร่วมชีวิตกันระหว่างชายหญิง อิสลามส่งเสริมให้บรรดามุสลิม
ทำการสมรสกัน เพราะการสมรสช่วยสร้างความมั่นคงและความสมบูรณ์แห่งศีลธรรมของสังคม
การสมรสของชาวมุสลิม เป็นสัญญาผูกพันระหว่างบุรุษกับสตรี โดยอาศัยความยินยอมพร้อมใจ
เป็นที่ตั้ง การสมรสนี้ก็เพื่อป้องกันการลักลอบหาความสุขทางเพศซึ่งผิดบัญญัติศาสนา การสมรส
จะสมบูรณ์ได้ต้องประกอบด้วย คู่สมรสฝ่ายชาย คู่สมรสฝ่ายหญิง ผู้ปกครองฝ่ายหญิง พยาน
สองคน (ชาย) และจะต้องมีคำเสนอและคำสนอง² อิสลามห้ามมุสลิมมีสัมพันธ์สมรสกับหญิง
ที่เป็นญาติสนิทหรือร่วมแม่นมเดียวกัน ห้ามนำเอาหญิงที่เป็นพี่น้องมาเป็นภรรยาร่วมกันทั้งสองคน
นอกจากนี้ มุสลิมยังห้ามแต่งงานกับคนต่างศาสนาจนกว่า เขาจะศรัทธา³

จำนวนภรรยาของชาวมุสลิม ศาสนาอิสลามอนุญาตให้ชาวมุสลิมมีภรรยาได้ไม่เกิน
4 คนในเวลาเดียวกัน แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องให้ความยุติธรรมได้ กล่าวคือต้องมี
ฐานะดี สุขภาพแข็งแรงพอที่จะหาเงินใช้จ่าย เครื่องแต่งกาย อาหาร บ้านเรือน เครื่องบริโภค

¹ ภาษาอาหรับเรียกว่า นิกาย

² การบี อับดุลเลาะฮ์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น ฉบับรวม 1-2. (กรุงเทพมหานคร :
ส.องค์ส่งเสริมการพิมพ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 226-227.

³ อัล-กุรอาน 1 : หน้า 221

อุปโลกอื่น ๆ ที่ว่ากัน ไม่ลำเอียง รวมทั้งความยุติธรรมทางด้านสนองความต้องการทาง
เพศของภรรยาด้วย¹ แต่ถ้าหากว่าชายมุสลิมมีภรรยา เกิน 4 คนในเวลาเดียวกัน ถือว่าเป็น
การทำมาป

- การศึกษา (Education)

การแสวงหาวิชาความรู้ เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ทั้งนี้
เพราะว่าอิสลาม เป็นศาสนาแห่งการยอมรับตนต่ออัลลอฮ์ โดยสิ้นเชิง ประกอบด้วยการมีความ
ศรัทธาต่อความจริงที่แลเห็นได้ และที่อยู่เหนือญาณวิสัยของมนุษย์ ถ้าไม่ศึกษาแล้ว มุสลิมก็จะ
ไม่เกิดความรู้สึกที่ถูกต้อง และจะปฏิบัติตนผิดจากพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ดังนั้นท่านนบีจึง
ให้โอวาทว่า "การแสวงหาความรู้ เป็นหน้าที่จำเป็นแก่มุสลิมทั้งชายและหญิง"

สิ่งแรกที่มุสลิมจะต้องศึกษาก็คือ ความมีอยู่และคุณลักษณะของพระองค์ต่ออัลลอฮ์
เท่าที่จะอยู่ในวิสัยของมนุษย์จะหยั่งรู้ได้ ตลอดจนพระประสงค์แห่งอัลลอฮ์เสียก่อน การศึกษา
ขั้นนี้เป็นขั้นมูลฐาน มุสลิมจะต้องศึกษาให้รู้สึกถึงความจริงบางประการที่อยู่เหนือญาณวิสัยของ
มนุษย์ แต่เป็นัจธรรมที่อัลลอฮ์ทรงเผยให้ทราบ เช่น อัลลอฮ์ทรงเป็นพระเจ้าองค์เดียว จึง
เห็นได้ว่า มุสลิมจะต้องเริ่มศึกษาให้ทราบถึงหลักศรัทธากันก่อน ขั้นต่อไปจึงศึกษาธรรมเนียม
ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ

ในการศึกษาหาความรู้ นั้น มิได้จำกัดว่า จะต้องเป็นความรู้ทางศาสนาแต่เพียง
ฝ่ายเดียว ความมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอย่างกว้างขวาง จากแนว
ความคิดของอิสลามดังกล่าว ได้ทำให้อิสลามมีกชนในอดีต หุ่นเทกำลังกายและกำลังปัญญา
เพื่อศึกษาค้นคว้าวิจัยทั้งในสาขาวิทยาศาสตร์สังคม (Social Sciences) และวิทยาศาสตร์
ธรรมชาติ (Natural Sciences) โดยส่งนักวิชาการแต่ละสาขาไปยังสถาบันวิชาการ
ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในต่างประเทศ เช่น กรีซ เบิร์เซีย และประเทศอินเดีย ด้วยวัตถุประสงค์
เพื่อติดต่อขอซื้อหรือลอกเอาเนื้อหา ตำรับ ตำรา หรือ เอกสารทางวิชาการจากสถาบันดังกล่าว
มาแปล เป็นภาษาอาหรับ เพื่อว่าผู้สนใจทางวิชาการที่ไม่ถนัดภาษาต่างประเทศ จะได้มีโอกาส

¹ อิบรอฮิม ฎเรซี. บยานุล ฎรออัน ญซอที่ 4. (พระนคร : สำนักพิมพ์
อัล-หุดา, 2500) หน้า 789.

ศึกษาวิชาการและวิจัยได้ต่อไป นอกจากนี้ยังมีผลจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยตำรับตำราโบราณ โดยนักวิชาการในอดีต ได้ทำให้มีผลทางวิชาการใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และมีประโยชน์ต่อวงการ วิชาการทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นอย่างมาก อันได้แก่ ผลงานเกี่ยวกับ คาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ เคมี และการแพทย์ เป็นต้น และปรากฏว่า มุสลิมเคยมีห้องสมุดที่ใหญ่ที่สุดใน ศตวรรษที่ 8-9

ในด้านส่วนตัว มุสลิมจะต้องศึกษาให้เข้าใจถึงอนามัย อาหารการกิน ความ สะอาด การแต่งกาย มารยาทการพูดจา และในด้านสังคมก็จะต้องศึกษาหลักเกณฑ์และวิธี การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การรักษาผลประโยชน์ของเด็กกำพร้า ฯลฯ

ส่วนวิชาการหรือกิจการที่อิสลามไม่อนุมัติให้ศึกษาหรือประกอบนั้น ได้แก่สิ่งที่จะ ทำให้เกิดความแตกแยกแก่สังคมหรือบุคคลในครอบครัว เช่น การทำยาเสน่ห์ ยาแฝด การ ผลิต การจำหน่ายสุรา การรีดดอกเบียร์ การพนัน การเลี้ยงโชค ฯลฯ S.A.Huss ได้เขียนไว้ใน Saying of Muhammad, The Last Prophet ว่า ท่านนบีมุฮัมมัดกล่าวว่า จงแสวงหาความรู้แม้ว่ามันจะอยู่ไกลถึง เมืองจีนก็ตาม²

การศึกษาคัมภีร์อัล-กุรอาน

ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องอ่านกุรอานได้ เพราะจะต้องนำไปใช้ในการนมาซ การอ่านกุรอานถือว่าการรักดีต่ออัลลอฮ์ด้วย อัลลอฮ์ได้มีโองการว่า "แน่แท้เราได้ ประทานคัมภีร์กุรอานลงมา เป็นภาษาอาหรับ หวังว่าสุเจ้าทั้งหลายคงใช้สติปัญญาถึกคิด ตรึกตรองค้นคว้าให้รอบคอบ"³

¹ อาณัติ หมายสนธิ. "หัวใจของศาสนาอิสลาม" บทความเสนอในการประชุม วิชาการ เรื่อง หัวใจศาสนา ณ อาคารธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 17-18 มกราคม 2528 (พิมพ์ดีด).

² มุญาฮิด. วิธีชีวิตมุสลิม. (ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2520.) หน้า 5

³ อัล-กุรอาน 12 : 2

อัลลอฮ์ให้ความยกย่อง ให้ความสำคัญที่สุดแก่ อัล-กูรอาน ดังนั้นผู้ที่อ่านกูรอาน ได้ถูกต้อง จะได้รับกุศลผลบุญมาก ผู้ที่จะแตะต้องกูรอานนั้นจะต้องมีน้ำมาขยี้เสียก่อน ถ้าฝ่าฝืน ถือว่าบาป ผู้ที่จะอ่านกูรอานนั้นต้อง เป็นผู้ที่สะอาด¹ ดังปรากฏในอัล-กูรอานว่า "แน่แท้พระมหาคัมภีร์ของอัลลอฮ์นั้นกูรอาน ซึ่งทรง เกียรติยกย่อง"² "อย่าไปจับต้องอัล-กูรอาน นอกจากบรรดาผู้มีความสะอาดเท่านั้น"³

ถึงแม้ว่าตัวเองมิได้อ่านอัล-กูรอานก็ตาม แต่ถ้าได้ยินผู้อื่นอ่านแล้ว ก็ให้สดับฟัง และสงบนิ่ง แล้วก็จะได้รับความเมตตาปราณีจากอัลลอฮ์ ดังข้อความในอัล-กูรอานว่า "เมื่อใด มีผู้อ่านอัล-กูรอานแล้ว สูเจ้าทั้งหลายจงสดับฟังอัล-กูรอานนั้น และสูเจ้าจงสงบนิ่งแน่แท้ หวังว่า สูเจ้าทั้งหลายต้องได้รับ เคารวะที่มิด (สันติสุข) และความเมตตาปราณีจากอัลลอฮ์"⁴

ในการศึกษาคัมภีร์อัล-กูรอาน มิได้หมายถึงศึกษาการอ่านกูรอานให้ถูกต้อง เท่านั้น แต่ยังหมายถึง การศึกษาถึงแนวความคิดของกูรอานในทุกแง่มุม เช่นภาระหน้าที่ของมนุษย์ ที่มีต่อสังคมการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและอื่น ๆ

- ความสะอาด

ความสะอาดเป็นหลักการสำคัญในศาสนาอิสลามดังหะดีษของท่านบีคือลา ที่ กล่าวไว้ ความว่า "ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา"

จากหะดีษนี้จะเห็นได้ว่า อิสลาม เน้นหนักในเรื่องความสะอาดมาก หมายความว่า ถ้า เป็นมุสลิมต้องสะอาด ถ้าไม่สะอาดถือว่าการศรัทธา-การ เป็นมุสลิมยังไม่สมบูรณ์ ความสะอาดในทัศนะของอิสลามหมายถึงความสะอาดทั้งกายและใจ ดังปรากฏในอัล-กูรอาน ดังนี้

¹ ม.บรอด, อัล-กูรอานสำคัญยิ่งต่อโลกมุสลิม. (ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2519) หน้า 7

² อัล-กูรอาน 56 : 77

³ อัล-กูรอาน 56 : 79

⁴ อัล-กูรอาน 7 : 204

"แท้จริงอัลลอฮทรงรักผู้ขอลุแก่โทษ เสมอ และทรงรักผู้ทำตนให้สะอาด (ทั้งกายและใจ)"

"ลูก ๆ ของอาดัมเอ๋ย จงแต่งซึ่งการแต่งกายของสุเจ้าให้เรียบร้อย (และมีมรรยาทดี) ทุก ๆ (เวลา) นมาซ"

การทำความสะอาดร่างกาย รวมทั้งเสื้อผ้า อาหาร เครื่องใช้ ที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อมรอบบ้าน และในชุมชนที่คนอาศัยอยู่ด้วย ด้วยการอาบน้ำ แปรงฟัน รักษาความสะอาดมือ เท้า เล็บ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ให้ปลอดภัยจากโรค รวมทั้งระวังรักษาคนไม่ให้ เป็นคันเห็ดแพร่ เชื้อโรคสู่ผู้อื่นด้วย ทำความสะอาดเสื้อผ้า ไม่ปล่อยให้หมักหมมเหม็นสาบ บ้านเรือนสะอาดสะอาด ไม่สกปรกรกรุงรัง ด้วยหยักโยหรือฝุ่นละออง จัดบ้านให้ถูกสุขลักษณะ เช่น ไม่มีดักยิบ แต่มีอากาศถ่ายเทได้ดี แสงแดดส่องถึง ฯลฯ นอกจากถูกสุขลักษณะแล้ว ต้องจัดของใช้ในบ้านให้น่าดู มีระเบียบสวยงามและปลอดภัย มีห้องน้ำ ห้องส้วมที่สะอาดถ่ายเป็นที่เป็นทาง คือถ่ายลงส้วม มีห้องครัวรวมทั้งเครื่องใช้ในครัวและภาชนะต่าง ๆ เช่น จาน ชาม ฯลฯ มีภาชนะปกปิดมิดชิด ไม่ปล่อยให้แมลงวันค่อมหรือสัตว์อื่น ๆ มาแตะต้องอาหาร บริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ ไม่มีหลุมบ่อให้น้ำขัง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ไม่รกรุงรังเป็นที่อาศัยสัตว์นำโรคอื่น ๆ เช่น แมลงวัน แมลงสาบ หนู และสัตว์ร้าย เช่น งู เป็นต้น บ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ ควรอยู่ห่างจากส้วมอย่างน้อย 30 เมตร หรือ 15 วา เพื่อป้องกันอุจจาระหรือเชื้อโรคซึมผ่านไปทำให้น้ำในบ่อสกปรกได้ เป็นต้น เนื่องจากความศรัทธาตั้งได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นคำสอนเกี่ยวกับความสะอาดจึงมีมากมาย แต่ส่วนหนึ่งมีดังนี้ ท่านนบี ได้กล่าวไว้ว่า¹

"การแปรงฟันนั้นเป็นการทำความสะอาดปาก และเป็นทางให้ได้รับความโปรดปรานของพระเจ้า"

"ถ้าหากฉันจะไม่ทำความลำบากแก่อุมมะฮฺ (ประชาชาติของฉันแล้ว ฉันจะสั่งให้เขาแปรงฟันทุกครั้งที่ทำวฏอ (อาบน้่านมาซ)

¹ เสาวนีย์ รุจิระอัมพร-จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2522). หน้า 199-201.

หมายความว่า การทำความสะอาดฟัน เป็นสิ่งจำเป็น ปากและฟัน เป็นทางซึ่งอาหารจะผ่านลงสู่กระเพาะ ถ้าปากและฟันสกปรก มีโรค อาหารที่ผ่านมาก็จะสกปรกไปด้วย ทันตแพทย์แนะนำว่า ถ้าไม่สามารถแปรงฟันทุกครั้งหลังอาหารได้ การบ้วนปากแรง ๆ หลาย ๆ ครั้ง ก็จะช่วยป้องกันฟันผุได้บ้าง

ส่วนในเรื่องความสะอาดด้านอื่น ๆ ท่านนบี ค็อลา ได้กล่าวไว้ ความว่า "อัลลอฮ์ไม่ทรงรับการมาศที่ไม่มีสะอาด"

"กฎเกณฑ์ของการมาศคือความสะอาด การห้ามการกระทำต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการปฏิบัติ เกี่ยวกับการมาศ (กฎ) ของมันคือ การกล่าวสลาม"

"เมื่อผู้ใดในหมู่พวกท่านต้องการถ่ายขี้สวะะ ก็ให้หาที่สำหรับถ่าย"

"จงระวังให้พ้นจากการสาปแช่ง 3 อย่างคือ การถ่ายริมตอาน้ำ ริมทางเดินสาธารณะ และใต้ที่ร่ม (ซึ่งผู้คนนั่งพักผ่อนได้)"

รายงานจากท่านเกาะตาตะฮ์ว่า ท่านนบี ค็อลา กล่าวความว่า "ผู้ใดในหมู่พวกท่านจงอย่าถ่ายขี้สวะะลงในรูหรือในโหลรง มีผู้คนถามท่านเกาะตาตะฮ์ ว่า ทำไมจึงรังเกียจการถ่ายขี้สวะะลงในรู เขากล่าวว่า เพราะมันเป็นที่อยู่ของญิน"

"ผู้ใดในหมู่พวกท่านจงอย่าถ่ายขี้สวะะลงในน้ำนิ่งซึ่งไม่ไหล แล้วไปอาบน้ำในนั้น"

และอิสลามสอนให้ทำความสะอาดด้วยน้ำ เว้นแต่ไม่สามารถจะหาน้ำได้ จึงทำความสะอาดโดยการเช็ดด้วยหินหรือดินที่สะอาดหรือกระดาษชำระ ซึ่งปัจจุบันผลิตมาเป็นพิเศษเพื่อการนี้

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ความสะอาด เป็นหลักการที่สำคัญของอิสลาม และความสะอาดจะนำไปสู่ความมีสุขภาพดี ผ่องแผ้ว ทั้งใจและกาย

-อาหารและเครื่องดื่ม

ตามหลักศาสนาอิสลามนั้น อาหารที่จะบริโภคได้อยู่ในเงื่อนไข 2 ประการ คือ อาหารที่อัลลอฮ์ไม่ได้ทรงบัญญัติห้ามไว้ กับอาหารที่สะอาด ห้ามดื่มสุราและของมึนเมาทุกชนิด

-การทำความดี

การกระทำความดี แบ่งได้ 2 ประเภทคือ

1. กระทำความดีต่อพระเจ้า หมายถึงการปฏิบัติ การตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ละเว้นไม่ปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงห้ามไว้
2. การทำความดีต่อสิ่งที่มีชีวิต หมายถึงการไม่ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนรังแกผู้อื่นไม่ว่าคนหรือสัตว์

-การดอกเบ็ญ

ศาสนาอิสลามห้ามการดอกเบ็ญอย่างเด็ดขาด ห้ามมิให้รับ ห้ามเป็นพยาน ห้ามเป็นผู้เขียนสัญญา สาเหตุที่ห้ามมุสลิมเกี่ยวข้องกับดอกเบ็ญนั้น เพราะการดอกเบ็ญมีโทษหลายอย่าง เช่น ก่อให้เกิดทะเลาะวิวาท ขำพันทัน เพราะนิสัยเกียจคร้าน ที่สำคัญคือทำให้ผู้ทั้หมดความรับผิดชอบต่อสังคม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.4 ความทันสมัยและการทำให้ทันสมัย

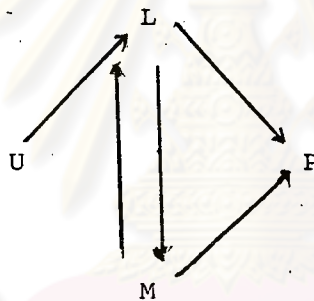
คำว่า "การทำให้ทันสมัย" (Modernization) ยังไม่มีความหมายที่แน่นอน เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป นักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ต่างก็เลือกมองส่วนสำคัญของกระบวนการที่ทำให้ทันสมัย (modernization process) แตกต่างกันไปตามความถนัดของตน เช่น ไชเรอร์ แบล็ค (Cyril Black) นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงได้เสนอว่า ลักษณะของสังคมที่ทันสมัย คือ สังคมที่มีความก้าวหน้าในเรื่องความก้าวหน้าในเรื่องความรู้ใหม่ เช่นนี้จะมีคนที่มีความรู้ ความสามารถที่จะเข้าใจถึงความลึกลับของธรรมชาติ และสามารถใช้ความรู้ต่าง ๆ ใหม่เพื่อการทำงานของมนุษย์ เดวิด ซี แมคเคลแลนด์ (David C. McClelland) ซึ่งเป็นทั้งนักเศรษฐศาสตร์และนักจิตวิทยาได้กล่าวว่า คุณภาพของคนที่ทันสมัยก็คือ การขึ้นอยู่กับตัวเอง (self-reliance) และการมีจิตใจหรือการทำตนที่จะทำอะไรให้บรรลุความสำเร็จ เน้นถึงการพัฒนาความชำนาญและจิตใจที่คิดสร้างสรรค์ (Spirit of creativity) ของคนในสังคม วิลเบิร์ต อี มัวร์ (Wilbert E. Moore) ได้ให้คำนิยามการทำให้ทันสมัยว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมมาเป็นระบบของเทคโนโลยี และการจัดองค์การอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจจนกระทั่งมีความมั่นคงทางด้านการเมือง เช่นเดียวกับประเทศตะวันตก¹ เอฟเวอร์เรทท์ เอ็ม โรเจอร์ส (Everett M. Rogers) ให้คำนิยามว่าการทำให้ทันสมัย หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตจากแบบโบราณมาเป็นแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้น²

¹ Wilbert E. Moore, Social Change, (New Delhi : Prentice Hall of India, 1965) P. 89

² Rogers with Svenning, Modernization Among Peasants; The Impact of Communication (New York : Holt Rinehart and Winston, Inc., 1969) P. 102

เดเนียล เลินเนอร์ (Daniel Lerner) ได้เสนอแนวความคิดว่า¹ เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมือง (Urbanization) จะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านการเรียนรู้ กล่าวคือ ระดับการรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น และเมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน ผลที่ตามมาคือจะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจัดว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่ เฟร์ (Frederic Frey) ได้เสนอแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ตามแนวความคิดของเลินเนอร์ ไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ตามแนวความคิดของเลินเนอร์

U หมายถึง การทำให้เป็นเมือง (Urbanization)

L หมายถึง การรู้หนังสือ (Literacy)

M หมายถึง การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)

P หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and Economic Participation)

¹Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East, (New York: The Free Press, 1968) P.60

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวถึงความทันสมัย (modernization) ว่า
 มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความทันสมัยไปต่าง ๆ ซึ่งบางกรณีก็อาจไม่ถูกต้องนัก กล่าวโดยสรุป
 ได้ว่า

1. กระบวนการความทันสมัย ไม่ใช่จะศึกษาได้จากแง่เดียวหรือใช้ตรรกะวิธีอย่างหนึ่ง
 อย่างไม่เป็นเครื่องวัด เช่น เราไม่อาจกล่าวได้ว่า การที่บุคคลมีมาตรฐาน
 การครองชีพสูงขึ้นนั้นหมายถึงว่าบุคคลนั้น เป็นผู้ทันสมัย เหมือนอย่างที่ โรเจอร์ส
 ตั้งข้อสังเกตว่า "กระบวนการทันสมัยนี้รวมเอาการปะทะสังสรรค์ของปัจจัย
 หลายอย่าง เพราะพฤติกรรมของมนุษย์สามารถจะวัดได้จากมากกว่าหนึ่ง
 ลักษณะ"
2. ความทันสมัย บ่อยทีเดียวที่เชื่อกันว่าเหมือนกับกระบวนการที่เป็นอยู่ในตะวันตก
 (Westernization, Europeanization หรือ Ameriganization)
 เพราะคิดกันว่า ความทันสมัยมีกำเนิดมาจากตะวันตก ยุโรปหรืออเมริกา และ
 ทัศนะดังกล่าวแพร่สะพัดไปกว้างขวางมากในหมู่ประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งพยายาม
 เลียนแบบกระบวนการพัฒนาประเทศเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่โดยที่จริง
 แล้วความทันสมัยนั้นไม่ได้หมายถึงการปฏิบัติตามแบบยุโรปหรืออเมริกา หากเป็น
 การส่งเสริมชีวิตแบบเก่าและแบบใหม่ให้เข้าด้วยกัน เพราะสิ่งใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้อง
 ต้องมาจากตะวันตกหรือยุโรป และการปรับปรุงเอาวัฒนธรรมจากประเทศพัฒนา
 แล้ว ไม่จำเป็นต้องให้ประเทศที่รับเอาจำลองตามแบบของประเทศแหล่งให้
 วัฒนธรรม เพราะส่วนใหญ่จะต้องมีการดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของ
 ประเทศที่รับเอาก่อน ดังนั้นความทันสมัยในความหมายนี้ จึงไม่จำเป็นต้องนิยาม
 ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเท่านั้นสามารถจะหมายถึงการเรียนรู้วิธีดัดแปลง
 ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วย
3. ความทันสมัย บ่อยทีเดียวที่เชื่อกันว่าทุกลักษณะของความทันสมัยเป็นสิ่งที่ดี ซึ่ง
 การตัดสินเกี่ยวกับค่านิยมนี้เป็นการพูดง่ายเกินไป โดยที่ไม่ใช้ลักษณะทุกอย่าง
 ของความทันสมัยเป็นสิ่งดี เพราะความทันสมัยนำเอาการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะ
 ก่อให้เกิดไม่เพียงแต่ผลดีเท่านั้น แต่ยังนำเอาความขัดแย้ง ความเจ็บปวด และ

สิ่งที่ไร้ประโยชน์อย่างอื่นมาด้วยอีกมาก และเราอาจจะศึกษาความทันสมัยได้จากสี่ระบบคือ

1. ระบบวัฒนธรรม
2. ระบบสังคม
3. ระบบจิตวิทยา
4. ระบบประวัติศาสตร์หรือสภาพแวดล้อม

ซึ่งในระบบจิตวิทยาของความทันสมัย เกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลในปัจจุบัน โดยเฉพาะ เช่น ตามทัศนะของ กันเนอร์ ไมล์เดอ (Gunner Myrdal) คนสมัยใหม่นั้นคือคนที่มีประสิทธิภาพ ขยัน เป็นระเบียบ ขยัน เป็นระเบียบ ตรงเวลา ซื่อตรงต่องาน มีเหตุผลในการตัดสินใจและการกระทำ เตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงมีความฉับไวต่อโอกาส มีจิตใจกล้าลงทุน ภูมิใจตัวเอง เชื่อมมั่นในตัวเอง มีความร่วมมือ และมีสายตายาว เป็นต้น อเล็ก อินเคลเลส ก็ตีความหมายตามแนวทัศนคติ และความรู้สึกของบุคคลในทำนองเดียวกัน

ต่อมา โรเจอร์ส (Rogers) ได้ศึกษาถึงกระบวนการที่ทำให้บุคคลซึ่งอยู่ในสังคมแบบดั้งเดิมกลายเป็นคนทันสมัย โดยศึกษาชาวนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา ซึ่งโรเจอร์ได้เสนอแนวความคิดเอาไว้หลายประการ กล่าวคือ ปัจจัยที่ช่วยให้บุคคลมีความทันสมัยนั้นขึ้นอยู่กับ การรู้หนังสือ (Literacy) การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) การมีประสบการณ์ภายนอกสังคม (Cosmopolitaness) การเข้าใจบทบาทของผู้อื่น (Empathy) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Acheivement Motivation) ความเชื่อถือในโชคชะตา (Fatalism) การยอมรับนวัตกรรม (Innovativeness) ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) และความมุ่งหวัง (Aspiration) ของบุคคลนั้น ดังแบบจำลอง (Paradigm) ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 แบบจำลอง ตามแนวความคิดของ โรเจอร์ส ในเรื่องความทันสมัย

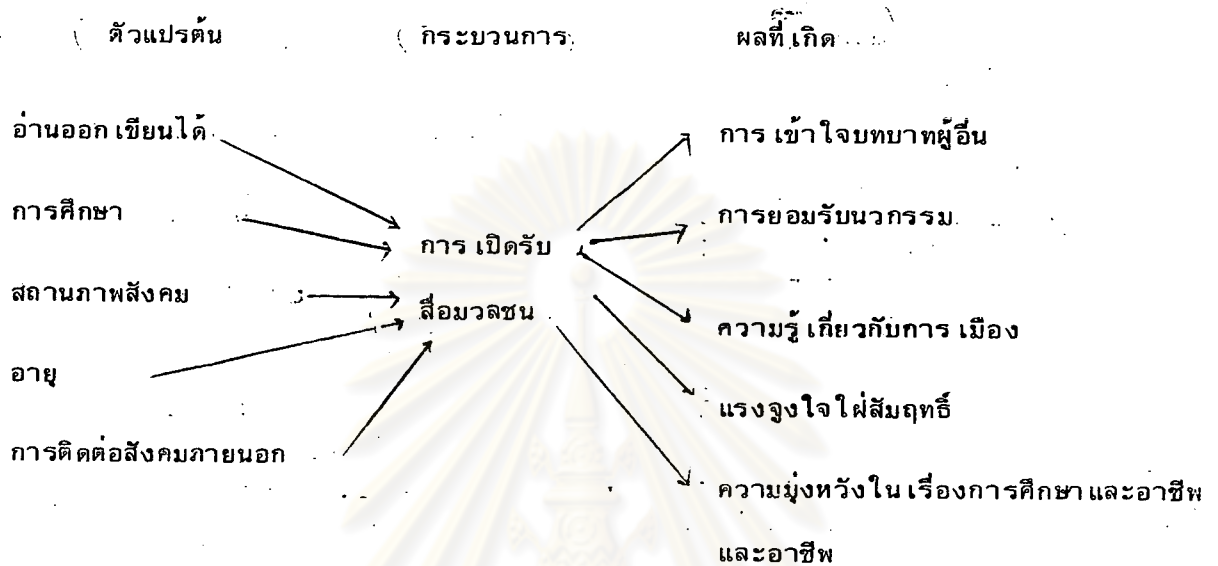
ตัวแปรต้น	ตัวแปรแทรก	ผลที่เกิด
การรู้หนังสือ	การ เข้าใจบทบาทของผู้อื่น	การยอมรับนวัตกรรม
การ เปิดรับสื่อมวลชน	แรงจูงใจในสัมฤทธิ์	ความรู้ด้านการ เมือง
มีประสบการณ์ภายนอก	ความ เชื่อถือในโชคชะตา	ความมุ่งหวังของบุคคล

สรุปได้ว่า การรู้หนังสือ การเปิดสื่อมวลชน และการมีประสบการณ์ภายนอกสังคม จะช่วยให้บุคคลมีความกล้าที่จะรับนวัตกรรม แสวงหาความรู้ทางด้านการเมือง และมีความ มุ่งหวังในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นโดยมีแรงผลักดันจากคุณลักษณะทางจิตวิทยา อันได้แก่ การเข้าใจ บทบาทของผู้อื่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความ เชื่อถือโชคชะตารวมอยู่ด้วย จึงทำให้บุคคล นั้น เปลี่ยน เป็นคนทันสมัย (modernman)

ทำการศึกษามหาบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นปัจจัย ซึ่งอยู่ระหว่างกลางหรือ ตัวแปรแทรก (Intervening Variable) ในกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) อีกด้วย โดยพิจารณาได้จากแบบจำลองต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 แบบจำลองความสัมพันธ์ของ โรเจอร์ส ในเรื่องบทบาทของ
สื่อมวลชนที่มีต่อความทันสมัย

จากแบบจำลองข้างต้นนี้สรุปได้ว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งใน การทำให้คนมีความทันสมัย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่รู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคม สูง มีอายุพอสมควรและมีประสบการณ์ภายนอกสังคมจะเปิดรับสื่อมวลชนนี้เอง นำมาสู่ความ เป็นคนทันสมัยคือ สามารถที่จะเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มี ความรู้ทางการเมือง มีแรงจูงใจไม่ล้มฤทธิ์ และมีความมุ่งมั่นในด้านการศึกษาและอาชีพ ด้วย ซึ่งจากพาราไดม์นี้แสดงว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำให้ ทันสมัย

ในปี 1976 อเล็ก อินเคเลสได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบประเทศอาเจนตินา ซิลี ปากีสถานตะวันออก อินเดีย อิสราเอล และไนจีเรีย ว่ามีความทันสมัยแตกต่างกันเพียง ไດ โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มคน 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำงานการกสิกรรม กลุ่มที่เพิ่งจะ เข้า มาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ กลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมานานแล้ว และกลุ่มที่อยู่ใน เขตชุมชนเมืองแต่ไม่ได้ทำงานอุตสาหกรรมอินเคเลส ได้เสนอแนวความ คิดในเรื่องการทำให้ทันสมัยดังนี้ คือ¹

¹Alex Inkeles and David Horton Smith, Becoming Modern : Individual Change in Six Developing Countries, 2d.ed. (Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 1976) p. 19-32.

ก. การวิเคราะห์ตัวบุคคลหรือปัจจัยภายใน

1. ความพร้อมในการยอมรับประสบการณ์ใหม่ เช่น การยอมรับการคุมกำเนิด การยอมรับในเรื่องการสูบบุหรี่ หรือการใช้เมล็ดพืชชนิดใหม่ หรือการใช้ยาชนิดใหม่ การทำความรู้จักกับคนแปลกหน้า เป็นต้น ถ้าหากบุคคลมีความพร้อมในเรื่องนี้มาก เขาก็จะเป็นคนทันสมัยมากขึ้น

2. ความพร้อมในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บุคคลที่อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ถ้าหากว่าเขามีการยอมรับในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคม แสดงว่าเป็นคนทันสมัย

3. ความเจริญทางความคิด ถ้าบุคคลสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผลกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อม โดยที่ตนเองสามารถคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว แม้จะไม่ได้เกิดในชุมชนนั้น ถ้าหากเราสามารถทำให้ความคิดนั้นกว้างไกลออกไปได้ก็จะเป็นคนทันสมัย

4. การรับทราบข่าวสาร บุคคลที่ทันสมัยจะต้องเป็นผู้ที่ความกระตือรือร้นที่จะรับทราบข่าวสารเสมอ

5. เวลา เป็นสิ่งสำคัญสำหรับ คนทันสมัย เพราะว่าบุคคลที่ทันสมัยควรจะอยู่ในโลกของปัจจุบัน คิดถึงอนาคตมากกว่าคิดถึงอดีต

6. ความมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับเรื่องความสามารถที่จะเรียนรู้ และควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตัวของเขาได้ มีเป้าหมายในชีวิตเป็นของตนเอง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตัวเอง

7. ความเชื่อถือในสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เช่น เชื่อในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์อย่างมีเหตุผล

8. การวางแผน คนที่ทันสมัยนั้นจะต้องเป็นคนที่รู้จักวางแผนระยะยาวทั้งในด้านกิจกรรมของชุมชนและในด้านชีวิตส่วนตัวของเขาเองด้วย

9. มีค่านิยมที่ดีและยอมรับต่อการใช้ทักษะในสาขาอาชีพ

10. ความมุ่งหวังทางการศึกษาและทางด้านอาชีพ คนที่ทันสมัยจะสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับสูง และมีความต้องการที่จะให้บุตรของตนเองประกอบอาชีพซึ่งเป็นอาชีพที่เข้ากันได้กับวิถีชีวิตแบบใหม่ด้วย

11. ความตระหนักและเคารพในตัวของคนอื่น เป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนทันสมัย เพราะการปฏิบัติคนต่อผู้อื่นโดยให้เกียรติกัน เป็นคุณสมบัติที่น่าปรารถนาในสังคมปัจจุบันไม่ว่าบุคคลนั้น ๆ จะอยู่ในสถานะที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า

ข. การวิเคราะห์ในเรื่องปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ

1. ระบบ เครือญาติและระบบครอบครัวเล็ก อินเคล เลส พบว่า คนที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะมีความรับผิดชอบกับครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นอย่างดี สามารถที่จะทำงานเลี้ยงดูครอบครัวได้ดีมากกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งจะมีฐานะค่อนข้างยากจน

2. สิทธิของสตรีจะมากขึ้น เพราะทัศนคติของผู้ชายเปลี่ยนไปด้วยการยอมรับสถานการณืและสิทธิสตรีเท่าเทียมของผู้ชาย

3. การควบคุมการเกิดและการจำกัดขนาดครอบครัวให้ลดลง โดยบุคคลจะมีความพร้อมและทัศนคติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการจำกัดขนาดของครอบครัว

4. ความเชื่อในศาสนาจะลดลง เมื่อมีการพัฒนาในด้านการศึกษา มีความเชื่อในหลักทางวิทยาศาสตร์ และมีประสมการณ์ในสังคมเมืองมากขึ้น

5. การสื่อสารทั้งในรูปของสื่อมวลชนและอื่น ๆ ในสังคมที่ทันสมัยจะมีความเชื่อในสื่อมวลชนมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ นั่นคือความเชื่อถือในตัวบุคคลในชุมชนจะลดลง

6. การให้ความเคารพในตัวผู้สูงอายุหรือการเคารพในอาวุโส จะยังไม่หมดไปจากบุคคลที่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรม

7. การเมือง คนที่ทันสมัยมักจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเมืองเป็นอย่างดี

8. การบริโภค คนที่ทันสมัยจะรู้จักการใช้จ่าย การซื้อของใช้ดีกว่าคนที่ทันสมัยน้อยกว่า ซึ่งมักจะได้รับคำแนะนำแบบเก่า ๆ ถึงการใช้จ่ายสินค้าบริโภคซึ่งไม่ถูกต้อง

๑. การจัดช่วงชั้นทางสังคม คนที่ทันสมัยจะมีความ เชื่อว่าการเคลื่อนย้ายทางสังคม (Social Mobility) เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ทั้งสำหรับตัวเองและสำหรับบุตรในอนาคต

นอกจากนี้ อเล็ก อิน เคล เลส และ สมิท ได้ศึกษากลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา 6 ประเทศ พบว่าปัจจัยสำคัญในการทำให้บุคคลเกิดความทันสมัยที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาของอัจฉริยะอันดับแรก รองลงมาคือ การเปิดรับสื่อมวลชน และประสบการณ์การทำงานตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่ได้ทำการศึกษาไว้ด้วยได้แก่¹

1. ระดับทางเศรษฐกิจ (Economic Level) ซึ่งวัดได้จากการเป็นเจ้าของของใช้ต่าง ๆ
2. ปัจจัยเกี่ยวกับชีวิตหรือปัจจัยประชากร ได้แก่ อายุ สถานภาพ การสมรส และจำนวนบุตร
3. ศาสนา
4. ประสบการณ์ชุมชนเมือง ได้แก่ การติดต่อกับชุมชนเมือง การที่มีที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง
5. การศึกษาของบุตร
6. ประเภทของการทำงาน เช่น กสิกรรม งานอุตสาหกรรม
7. ความทันสมัยของโรงงาน เช่น ขนาดโรงงาน ความทันสมัยของเครื่องมือเครื่องใช้
8. ความแตกต่างระหว่างคนที่อยู่ในชนบทและคนที่อยู่ใน เขตเมืองว่าจะมีความทันสมัยที่แตกต่างกันหรือไม่
9. ประสบการณ์ที่ได้รับจากบ้านและโรงเรียน

¹ Ibid, pp.352-353

โจเซฟ เอ คาล (Joseph A.Kahl) ได้สรุปลักษณะทั่ว ๆ ไปเพื่อเปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมและสังคมแบบทันสมัย ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 14 ประเภท เพื่อใช้ เป็น เครื่องวัดว่าคุณคคมีค่านิยมสมัยใหม่เพียงใด ดังนี้คือ¹

1. การตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง (Activism) เป็นค่านิยมที่ตรงกันข้ามกับค่านิยมแบบเก่าได้แก่ การ เชื่อถือโชคชะตา (Fatalism) ซึ่งมักปรากฏอยู่ในสังคมแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ เพราะโครงสร้างของสังคมชนบททำให้คนในสังคมนั้นมีประสบการณ์ที่ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ลม พายุ เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดสืบต่อกันมาก ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงมักจะ เชื่อถือในชะตากรรมมากกว่าส่วนในสังคมสมัยใหม่ คนมักจะมีค่านิยมที่ตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงคือยอมรับการเปลี่ยนแปลง
2. การจัดช่วงชั้นของโอกาสก้าวหน้าในชีวิต (Stratification of life chances) ในสังคมสมัยใหม่ คนทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าเท่าเทียมกัน โดยพิจารณาบุคคลจากความสามารถที่เขาประสบผลสำเร็จในการทำงานมากกว่าจะพิจารณาจากพื้นฐานเดิม
3. การจัดวางชั้นของชุมชน (Community Stratification) ในสังคมแบบดั้งเดิมบุคคลจะมีการรับรู้ว่าการปกครองชุมชนนั้น มีผู้เป็นผู้นำได้ไม่กี่คน ส่วนในสังคมและแบบสมัยใหม่นั้นบุคคลจะมีค่านิยมว่าประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการปกครองได้
4. งาน เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด (Occupation Primacy) ในสังคมสมัยใหม่ บุคคลจะให้ความสำคัญแก่งานที่ทำอยู่ ถึงแม้ว่าจะต้อง เสียสละความสุขส่วนตัวบ้าง และจะมีค่านิยมการประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน
5. ความผูกพันกับเครือญาติ (Integration with relatives) คนที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่พร้อมที่จะแยกออกจากกลุ่มเครือญาติ เพื่อไปแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิตมากกว่าจะอยู่กับบิดามารดา ญาติพี่น้อง เหมือนกับคนที่อยู่ในสังคมดั้งเดิม เพราะจะมีความผูกพันกันมากกว่า

¹ Joseph A. Kahl, The Measurement of Modernism, (Austin and London : The University of Texas Press, 1968) P.4-5, P.18-22

6. บัณฑิตนิยม (Individualism) บุคคลที่ทันสมัยจะสามารถคาดคะเนและกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในตนเอง ต่างจากคนในสังคมดั้งเดิม ซึ่งเมื่อตัดสินใจมักจะต้องเกรงใจบุคคลอื่นว่าจะไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจนั้น
7. ความเชื่อในบุคคลอื่น (Trust) บุคคลที่อยู่ในสังคมดั้งเดิมมักจะไม่เชื่อใจบุคคลภายนอก จะไว้วางใจก็เฉพาะเครือญาติเท่านั้น ซึ่งต่างจากคนในสังคมสมัยใหม่ซึ่งจะเต็มใจในการติดต่อช่วยบุคคลอื่น ๆ แม้ว่าจะเป็นคนแปลกหน้า
8. การเข้าร่วมในการใช้สื่อมวลชน (Participation in mass media) ในสังคมแบบดั้งเดิม บุคคลมักไม่ค่อยสนใจในข่าวสารต่าง ๆ นอกจากในชุมชนของเขาเอง ซึ่งต่างจากในสังคมสมัยใหม่ที่คนจะให้ความสนใจในเรื่องของข่าวสารต่าง ๆ ที่แพร่ทางสื่อมวลชน
9. องค์กรขนาดใหญ่ (Big Companies) คนที่ทันสมัยนิยมการจัดองค์กรอย่างมีระเบียบ มีการวางสายงานอย่างมีระบบ และนิยมที่จะปรับปรุงการทำงานขององค์กรให้ดีขึ้น
10. การทำงานด้วยการใช้แรง (Manual Work) คนที่ทันสมัยจะไม่รังเกียจการทำงานด้วยการใช้แรง และจะพยายามปรับปรุงการทำงานด้วยการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเข้าช่วย
11. ความชอบชีวิตแบบชุมชนเมือง (Preference of urban life) ชุมชนเมืองเป็นแหล่งที่รวมเอาความเจริญด้านต่าง ๆ เข้าไว้ ทำให้คนที่ทันสมัยมักจะพอใจที่จะได้มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม และสามารถแสวงหาความชำนาญในกิจการงานต่าง ๆ และสามารถที่จะสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ ได้เสมอ
12. ครอบครัวที่ทันสมัย (Family Modernism) เป็นลักษณะของบุคคลทันสมัย ที่จะนิยมการมีขนาดครอบครัวที่เหมาะสม รู้จักการคุมกำเนิด และรู้จักบทบาทของครอบครัวรวมทั้งคำนึงถึงบทบาทของสตรีด้วย

13. ความเคร่งศาสนา (Religiosity) คนที่ทันสมัยจะนับถือศาสนาอย่างมีเหตุผลไม่ใช่นับถือตามบรรพบุรุษหรือเชื่อถือโชคลาง นับถือไสยศาสตร์

14. การเสี่ยง (Risk Taking) บุคคลสมัยใหม่จะกล้าเสี่ยงในการลงทุนการงานและสามารถแก้ไขปัญหาการงานด้วยความสามารถของตนเอง

เดวิส ซี. แมคลีแลนด์ ได้ทำการศึกษา สังคมสมัยใหม่ว่า ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความทันสมัยของบุคคลหรือของกลุ่มมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) อยู่ในระดับสูงหรือต่ำ กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงก็จะเป็นคนทันสมัยมากและเป็นผู้ประกอบการ (Enterpreneurship) ที่ดีด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำก็จะเป็นคนที่ทันสมัยน้อย และมีลักษณะเป็นผู้ประกอบการต่ำ

สรุปแล้ว การทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นกระบวนการที่จะทำให้คนมีลักษณะเป็นคนทันสมัย (modern) และนักวิชาการตีความหมายไปหลายด้านตามความถนัด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะถือเอาความหมายของ "ความทันสมัย" ในทางจิตวิทยา คือลักษณะในความคิด ทศนคติของบุคคล (Individual modernity) ตามแนวการศึกษาของ Alex Inkeles เป็นเกณฑ์ ซึ่งน่าจะเป็นคุณลักษณะที่คาดหวังในการพัฒนา "คน"

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความทันสมัย และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นได้มีผู้ทำไว้หลายท่าน ทั้งในต่างประเทศ กล่าวคือ

Ithiel Pool² และ Oscar Lewis³ ได้ทำการวิจัยและพบตรงกันว่า การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความทันสมัย ประชาชนที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่ามีทัศนคติที่ทันสมัย และมีความก้าวหน้ามากกว่าประชาชนที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนน้อยกว่า

¹David C. McClelland, The Achieving Society, (New York : The Free Press, 1967) pp.74-85

²Ithiel de Sola Pool, "Communication and Development" in Modernization: The dynamics of growth ed. Myron Weiner (New York, Basic Books, Inc., 1966) pp.99-109

³Oscar Lewis, Life in a Mexican Village : Tepoztlan Restudie (Urbane, Ill, University of Illinois Press, 1951) p.99.

โมชา (Mishra)¹ วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเมืองกับความทันสมัย โดยมีการสื่อสารเป็นตัวแปรกลาง และพบว่าระดับความเป็นเมืองมีความสัมพันธ์โดยมี สื่อมวลชนเป็นแรง เสริมให้ความสัมพันธ์ของ 2 ตัวแปรนี้มากขึ้น การเปิดรับสื่อมวลชนทำให้ บุคคลมีประสบการณ์มากขึ้น ความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ เป็นคน ที่ทันสมัย นอกจากนี้ Mishra ยังพบว่าความสามารถในการเข้าใจบทบาทของผู้อื่นมีความ สัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสาร

ชิน ยิน (Shing Yink)² ซึ่งวิจัยในไต้หวันพบว่า ปริมาณของการเปิดรับสื่อและ เนื้อหาของข่าวสารมีความสัมพันธ์กับระดับความทันสมัยของบุคคล

โรเจอร์³ ศึกษากระบวนการทำให้บุคคลในสังคมดั้งเดิมกลายเป็นคนทันสมัยของ ชาวนาในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา พบว่าอายุมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับการเปิดรับสื่อมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคลมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการสร้างทัศนคติใหม่ ๆ ให้ เกิดขึ้นได้แนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลน่าจะมีส่วนช่วยให้บุคคลมีลักษณะ สมัยใหม่ได้

งานวิจัยที่ได้เสนอผลงานในประเทศไทย มีดังนี้

โรสเค โกลเซน (Rose K. Coldsen) และ เมค เรลิส (Mas Ralis) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับนวัตกรรมของประชาชนในท้องที่บางชิ้น เมื่อ ค.ศ. 1955 เกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมทางด้านเกษตรกรรมและการรู้จักใช้บริการของคลินิกและ โรงพยาบาล พบว่า

¹ Vishwa M. Mishra, Communication and Modernization in Urban Slums (New York : Asea Publishing House, Inc., 1972) P.2

² Shing Yih, "Analysis of Relationship between Media Exposure and the Degree of Modernization in a Suburb of Taipei," Research an Mass Communication in Taiwan and Hong Kong by Chu Goodwin ; (Hawii, : East-West Communication Institute, 1977) p.129

³ Rogers, Evertt M. and Svinging, Lynne. Modernization among Peasants. (New York : Halt, Rinehart and Winston, 1969) P.8

⁴ Rose K. Goldsen and Max Ralis, Factors Related to Acceptance of Innovation in Bang Chan Thailand : Analysis of Survey Conducted by the Cornell Cross-Cultural Methodology Project, May, 1955, (New York : Department of Far Eastern Studies, Cornell University, 1957) p. 36-37

1. กลุ่มชาวนาที่รู้จักใช้เครื่องจักร จะเป็นกลุ่มที่มีระดับทาง เศรษฐกิจสูง มีระดับ การอ่านออกเขียนได้สูงกว่า มีการยอมรับแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบชุมชนเมืองสูงกว่า มี การเปิดรับสื่อมวลชน การติดต่อกับคนในสังคมมากกว่า และรู้จักใช้น้อยมากกว่าบุคคลอื่น สำหรับกลุ่มที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ (Illiterate) นั้น จะอยู่ในกลุ่มผู้รู้จักใช้เครื่องจักร ก็ต่อเมื่อมีการติดต่อกับชุมชนเมืองขึ้น

2. การใช้โรงพยาบาลและการใช้บริการคลินิกนั้น ผู้ที่นิยมใช้มักเป็น กลุ่มที่อ่านออก เขียนได้ ซึ่งจะมีการเปิดรับสื่อมวลชน ยอมรับแบบแผนการดำเนินชีวิตตามแบบชุมชนเมือง และมีการติดต่อกับชุมชนเมืองในระดับสูง แต่ผู้ที่นิยมใช้บริการนี้ไม่จำเป็นต้องมีฐานะทาง เศรษฐกิจ สูงนัก

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ ได้วิจัยเกี่ยวกับความทันสมัยอันเป็น ปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพบว่า สื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งทำให้ คนทันสมัย

พัชนี เชยจรรยา² ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นเมือง การเปิดรับข่าวสาร และความทันสมัยของประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ระดับ ความเป็นเมือง การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในด้านความสามารถใน การเข้าใจบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ เปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ มีความ สัมพันธ์กับความทันสมัยมากกว่าสื่ออื่น ๆ และการ เปิดรับข่าวสารเป็นตัวแปรแทรกที่ ทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นเมืองและความทันสมัยสูงขึ้น

¹ อมรา พงศาพัชญ์, การพัฒนาทรัพยากรคนและสถาบันในเขตชลบุรี, (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517) หน้า 326

² พัทณี เชยจรรยา, "ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นเมือง การเปิดรับข่าว สารและความทันสมัยของประชาชน : ศึกษากรณีประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัด สมุทรปราการ", (วิทยานิพนธ์นี้ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 76-79

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข¹ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับโลกทัศน์ (World Views) ของชาวชนบทที่มีต่อการทำให้ทันสมัย โดยใช้ปัจจัยในการพิจารณาความทันสมัยตามแนวความคิดของอเล็กซ์ อินเทลเจส ทั้ง 2 ด้านคือ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

ด้านวัตถุหรือ External Modernization ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ เทคโนโลยี แบบแผนการทำนา สุขภาพอนามัย การจ้างแรงงาน และแบบแผนครอบครัว เป็นต้น

ด้านจิตใจ (Internal Modernization) ได้แก่ การเห็นคุณค่าของการศึกษา การยอมรับนวัตกรรมและความพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง ความนิยมในการทำงานจริงจัง การนับถือศาสนาอย่างมีเหตุผล คติปัจเจกบุคคล บทบาทหน้าที่ของครอบครัว เป็นต้น

จากที่ได้ทำการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยทางด้านแบบแผน การดำเนินชีวิต (ด้านวัตถุ) กับด้านจิตใจยังลักลั่น กันอยู่ กล่าวคือ ชาวชนบทมีแนวโน้มของการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยทางด้านจิตใจสูงกว่า

สุภรณ์ วัชรศิริธรรม² ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อของครูกับการยอมรับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า

¹สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, "สังคมแบบดั้งเดิมที่กำลังเปลี่ยนสภาพ : การศึกษาหมู่บ้านสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) หน้า 108-110.

²สุภรณ์ วัชรศิริธรรม, "ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อของครูกับการยอมรับแนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2526 ในโรงเรียนประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 71

อายุมีความสัมพันธ์เป็นค่าลบกับการยอมรับนวัตกรรม การเปิดรับสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมมากที่สุด และวุฒิการศึกษามีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมน้อยที่สุด

กันยา สุนทรารักษ์¹ ศึกษาบทบาทการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีผลต่อการยอมรับ เข้า เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี พบว่า สมาชิกสหกรณ์โคนมที่มีอายุน้อยใช้เวลาตัดสินใจ ในการสมัคร เป็นสมาชิกน้อยกว่าสมาชิกที่มีอายุมาก

สันทัด เสริมศรี² ได้ทำการวิจัย เรื่องการสร้าง ความทันสมัยทางประชากรในเขต เมืองและชนบทของประเทศไทย พบว่า สังคมที่มีการพัฒนาความเป็นเมืองสูง มักมีประชากรที่มี การศึกษาสูงมีอาชีพสูง และมีความเป็นอยู่ดีกว่าประชากรในท้องที่ซึ่งมีการพัฒนาความเป็น เมืองต่ำ

สวรรค์รวี คชาชีวะ³ ได้วิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับ ความทันสมัยของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมินบุรี พบว่า

¹กันยา สุนทรารักษ์, "บทบาทการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีผลต่อการยอมรับ เข้า เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการ ประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525, บทคัดย่อ

²สันทัด เสริมศรี, "การสร้าง ความทันสมัยทางประชากรในเขตเมืองและชนบท ของประเทศไทย" วารสารสังคมศาสตร์ (ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2524) หน้า 30

³สวรรค์รวี คชาชีวะ, "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารและความทันสมัย ของประชาชนในเขตท้องที่บางชั้น มินบุรี กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนก วิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525 บทคัดย่อ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัย ได้แก่การ เปิดรับสื่อมวลชน การสื่อสารระหว่างบุคคล ระดับการศึกษา และการสื่อสารกับบุคคลภายนอกสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความพร้อมที่จะ เปลี่ยนแปลงและยอมรับนวัตกรรม คือการ เปิดรับสื่อมวลชน และยังพบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการ เปิดรับสื่อมวลชนเป็นค่าลบ

อนงค์ เกิดสาลี¹ ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับวิทยาการ เกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรรายย่อยอันเกิดจากการใช้สินเชื่อเพื่อการ เกษตรของกลุ่ม เกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าแหล่งที่ให้ข่าวเกี่ยวกับวิทยาการแผนใหม่มากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตรและยังมีอิทธิพลต่อการยอมรับการ เกษตรมากที่สุด แสดงว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลช่วยทำให้ เกษตรกรยอมรับเอาวิทยาการแผนใหม่ไปใช้ และผู้ที่มีคุณลักษณะที่พร้อมต่อการ เปลี่ยนแปลงหรือรับ เอาสิ่งใหม่ ๆ นี้เองถือเป็นความทันสมัยในระดับบุคคล

บุษบา สุธีธร² ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับความทันสมัยของผู้นำท้องถิ่น พบว่า

การติดต่อกับสังคมภายนอก การสื่อสารระหว่างบุคคลระดับการศึกษาเดิม การ เปิดรับสื่อมวลชนแต่ละตัวแปรมีความสัมพันธ์กับความทันสมัย เป็นค่าบวก ส่วนตัวแปรด้านอายุไม่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัย และยังพบว่า การ เปิดรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรที่อธิบายความทันสมัยได้ดีที่สุด โดยเฉพาะการ เปิดรับหนังสือพิมพ์

¹อนงค์ เกิดสาลี, "การยอมรับวิทยาการ เกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรรายย่อยอันเกิดจากการใช้สินเชื่อเพื่อการ เกษตรของกลุ่ม เกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2521) หน้า ค.

²บุษบา สุธีธร, "ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับความทันสมัยของผู้นำท้องถิ่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528) หน้า ค, ง

ศิริชัย ศิริกายะ¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองปทุมธานี โดยทำการศึกษาดัวแปร 5 ตัวแปรคือ ค่านิยมใหม่ การเปิดรับสื่อมวลชน การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร พบว่า ค่านิยมสมัยใหม่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการเปิดรับสื่อมวลชนเท่านั้น และการศึกษา มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการเปิดรับสื่อมวลชนและรายได้ ในขณะที่รายได้อาจมีความสัมพันธ์เดียวกับการศึกษาและการเปิดรับสื่อมวลชนด้วย

งานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งเสนอมานี้ นับเป็นแนวทางในการที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ รายได้ อายุ ระดับการศึกษา การเปิดรับสื่อมวลชน การติดต่อกับสังคมภายนอก การสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัย เพื่อเป็นการทดสอบแนวคิดทฤษฎีที่คิดว่า จะมีความเป็นไปได้มากน้อยในสังคมของชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ศิริชัย ศิริกายะ, "สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองปทุมธานี" ศึกษาเฉพาะอำเภอลองหลวงและอำเภอดุสิตบุรี จังหวัดปทุมธานี, (กรุงเทพฯ :สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 142.